

que reperi! Custos meus illo Constantinopolitanus Michaeli suo rivali me commendavit, malus pessimo, pessimus iniquo. Michael vocatus est et diasostes meus, homo quidem simplex, cujus sanota simplicitas tantum mihi pene nocuit, quantum et istorum perversitas. Sed ab his parvulis Michaelibus impegi

in te Michaellem magnum, semihieremitam, semimonachum. Dico, et verum dico: non proderit tibi balneum, quo te assidue potas in amore beati Joannis Præcursoris. Qui enim fecte Deum quærunt, nunquam invenire merentur.

Hic nonnulla excidisse patet.

APPENDIX AD LIUTPRANDUM

DE SEQUENTIBUS LIBRIS

FALSO LIUTPRANDO CONFICTIS

D. ANTONII HISPALENSIS DISQUISITIO.

(Bibliotheca Hispana vetus, tom. I.)

CAPUT PRIMUM.

Liutprandum Ticinensis Ecclesiæ diaconum et Cremonensem episcopum, hominem Italum, magna impensa Toletani Higeræ factum Ecclesiæ Toletanæ subdiaconum fuisse nostrarumque rerum scriptorem. Quædam vitæ ejus ostenduntur comparatione eorum, quæ Chronicon et Adversaria falso ei conficta continent. De quibus late in sequentibus capitulis.

1. Liutprandus diaconus Ticinensis Ecclesiæ, et qui postea fuit Cremonensis in Italia episcopus, unus ex illis est quorum auctoritatis et nominis velamento usus Protheus multiformis Toletanus fictitiam historiam nostræ gentis sinceræ ac veræ locum occupaturam, conficere se posse in animum induxit. Sed cum, ex divino proloquio, ante oculos pennatorum frustra rejaciatur, quantumvis bonæ fidei nonnullis et patriæ amantibus, lenocinioque rerum allectis, dolosum aucupium, non sine quadam Hispanæ gravitatis jactura quondam imposuerit: accenso jam hoc tempore defæcati judicii lumine, proposito ac spe sua cadere cœpit; monitique tensorum insidiarum prudentiores, avertunt se alio; hosque Sirenarum, ut sic dicam, cantus, veritatis malo ligati, surda aure prætereunt.

2. Fuit quidem Liutprandus non incelebris hoc sæculo historiam scriptor; sed qui ex ipsis ejusdem libris necessario comprobetur alius ab eo fuisse, quem Chronicis cujusdam, sive Chronicorum Dextri et Maximi continuationis auctorem, Toletanum subdiaconum, Toletique vita functum nobis venditant. Atque, ut hinc aggrediamur veritatis vindicias, germanum Liutprandum a suppositio distinguentes: age, videamus quid de seipso scriptor Chronici, quid tum de eo Julianus narraverint.

3. Apud Liutprandum legitur ad annum 937 Bonito III Toletano præsuli Joannem Servumdei successisse, et ad annum 944. velut ea continuans quæ ante septennium facta præmiserat: Quem ego, ait, subdiaconus Toleti cognovi ac virum sanctum et Spiritu Dei ferventem expertus sum Toleti. » Julianus item in chronico num, 503, sub anno 946 de Joanne Servodei et ipse loquens: « Electus erat autem, ait, Bonitus III ante hunc (Joannem) sed non inierat pontificalem dignitatem. Sub hoc (Joanne)

B fuit subdiaconus Eutrandus, vel Liutprandus, archidiaconus Ticinensis, historiarum scriptor haud ignobilis, et pariter poeta excellens. » Cui Juliani testimonio in Chronico ejus edito id ipsum conferre, quomodo Hieronymus Higuera in proœmio ad Liutprandi Chronicon id protulit, operæ magnum pretium erit. Ita scilicet: « Anno 946 Bonitus Toletanus episcopus annis duobus. Sub hoc floruit Eutrandus sive Liutprandus, Ticinensis diaconus, Toletanus subdiaconus, et Tractemundus presbyter post episcopus Illiberitanus, ab eodem Bonito missus. » Videntur ut prævaricetur testis aliusque in editione, alius in ore sit Higeræ? Sed transeamus ad alia.

4. Liutprandus item ait *Adversario* 48 se anno 960 per Tarraconem urbem transivisse, carmineque lusisse in laudem S. Theclæ virg. et mart., cujus pars corporis in ea servatur; quod in carmine ita de se ait:

Ecce Liutprandus jam non novus incola terræ
Hispanæ, externam carmine lætus adit.

C Julianus item post peregrinationem Toletum rediisse archidiaconum Liutprandum, atque ibi mortuum ait (num. 113: « Eodem anno (973) venit Toletum Eutrandus subdiaconus, qui alias ibi fuerat, nobilis historicus; nec multo post moritur. In ecclesia S. Justæ honorifice a Felice (episcopo) sepelitur. » Distinctius autem de Liutprando Tractemundoque actum fuit nobiscum in duabus epistolis quæ præponuntur suppositio Chronico, non minus supposititiæ ipsæ, ut loco suo videbimus, cum, de Chronico censorie agemus. Prior est dicti Tractemundi episcopi Illiberitani at Liutprandum. *Regimundi* alias legitur. Posterior autem responsoria Liutprandi ad Tractemundum ex Fuldensi Germaniæ monasterio, Consolatur Liutprandum Tractemundus in ærumna Germanicæ ejus peregrinationis, et ad patienter eam ferendam cohortatur. Berengarii enim Italiæ regis sævitiam fugiens, ab Italia eo venerat. Inde ait degere se in oppido Granatensi, Illiberitanæ civitati proximo, inter fideles Muzarabes, eos confortantem doctrinæque pabulo reficientem.

5. Accepisse item adjungit librum ejus, id est, *rerum gestarum in Europa* historiam; et præterea *Antapodosin* (quasi distincta essent opera) « carmine prosaque contextam, ut fecit olim, ait, sapiens Boetius in libro De Consolatione philosophica; quæ

librum Boetii Severini (memini) diligenter nos duo percurrinus Toleti, cum ego presbyter essem, tuque subdiaconus illius sanctæ Ecclesiæ Toletanæ : quæ semper vere fuit filia primogenita Ecclesiæ sanctæ Romanensis, et cum patriarchalibus post Romanensem merito comparanda ; cujus pastor totius est Hispaniæ primas et patriarcha. » Importuna et putida adulatio impostorem prodit.

6. Obsecratur tandem Liutprandum, ut mittat inde ad se quosdam libros, scilicet, « Vitam S. Jacobi Hispani in Piceno sancte mortui 1 Novembris, » ab omnibus Martyrologiis illaudati. Metasthenis item Persæ librum *De Monarchiis* » (jam diu est quod viri docti observaverunt *Megasthenem*, non *Methasthenem* hunc scriptorem appellatum, abortivumque Joannis Annii, sive alterius ovum hunc esse, qui cum Beroso et aliis fuit editus) « ubi in Persarum (supple *ordine*, aut *regibus*; deest enim) ponit Darium, Cyram, Cambysem, Artaxerxem, post alterum Darium Longimanum. Et, sicubi in Germaniæ bibliothacis delitent, Dextri, Marcique Maximi scripta membranis Chronica (cur non et charta?) quæ nunquam in Hispaniis reperire potuit. » Petit hæc ad se ab eo descripta quamprimum mitti, ac, ut de suo adderet « ab anno 612, ubi finiviit Maximus » (unde nam id noverat qui Maximi opus non viderat?) « usque ad sua tempora, hoc est ad annum 960. » Usque ad *nostra tempora*, sive ad *hunc annum*, verus auctor dixisset, de re præsentis loquens ; fictitium vero ac recentem ostendit inepta hæc anni mentio. Hæc summa Tractemundi epistolæ. Sed quæ Liutprandi sequitur, non hujus tantum, sed suam quoque fidem evertit, ut suo tempore constabit.

7. Quod ad rem præsentem attinet, dolet Liutprandus quod a Mauris dure haberetur Granatæ Tractemundus. « Neque enim ita duriter (addens) sed paulo melius agebamus quum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroces barbarorum animos hinc præsulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc vero mirabilis bonitas et patientia, » etc. Et infra : « Porro Chronicon quod petis, in hujus bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum, adjecique, ut jussum est a te, annorum seriem ad hæc usque tempora, id est ad annum 960. Et gratulor mihi quod cum Toleti, ubi sub sanctissimo præsule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquot historiæ libros necum asportavi : in quibus ordine erat series sollecta multorum Hispaniæ episcoporum, quos et in hac bibliotheca reperi jussu, ut credo, S. Caroli Magni imperatoris ex Hispania allatos : quos, ut aiunt, sibi obtulerat sanctissimus Elipandus episcopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio et vere pœnituit.

8. Hæc de habitatione Toletana Liutprandi, subdiaconatuque in hac Ecclesia sub Bonito III et ejus successore Joanne Servodei, archiepiscopis, gesto. Quorum utique testimoniorum fidem secutus Franciscus Bivarius Cisterciensis, in ea quam ad Laurentium Ramirezium dedit, *Censura Liutprandi Operum*, editionis Plantinianæ præambula, objectis sibi fere omnibus iis quæ pro veris Italicis ejusdem Liutprandi genere et natalibus, transactaque fere semper in patria vita, mox producimus. Hispanum tamen esse eum contendit genere, hoc est Hispani hominis filium, qui captivitatis pertæsus in Italiam concesserit ; allectum tamen patriæ desiderio Liutprandum Toletum venisse, quod loco Tractemundum familiarem habuerit. Censet quoque pro Hispano ejus genere eo motus, quod Abderraghmanem Saracenorum in Hispania, hoc est Cordubæ regem alicubi vocet *regem nostrum* nempe suum ac Tractemundi. Verba ejus audi *Rerum in Europa suo tempore gestarum* lib. v, cap. 1 : « Hoc tempore, ait, ut ipse pater bene nosti, sol magnam et cunctis terribilem passus est eclipsim, sexta feria, hora diei ter

tia. Qua etiam die Abdaram (pro Abdarraghman) rex noster, a Radamiro rege Christianissimo Galliciæ in bello superatus est. »

9. Hoc vere aliquid est quod e noto ejus historiæ opere deducitur. Cætera vana, et sine cæmento aliquo arenæ inædificata. Attamen et istud facillimo ruit nisu, si levi utamur correctione, *Rex vester pro rex noster* legentes, quomodo scriptum fuisse ostenditur similibus ex initio historiæ his verbis (*lib. i, c. 1*) : « Sicut ab ipsis qui vestri sunt tributarii regis Abderraghmanis, potestis conjicere. » Ineptum enim, imo impium, fuisset a Liutprando regem suum regem Saracenum dici, ex eo solum quod Toletanorum, a quod quos olim is fuerat, rex ille esset. Quin imo dominum suum vocat Ottonem alibi Liutprandus (*lib. vi, c. 2*).

10. Neque peregrinationis Hispaniæ quidquam nedum generis, admittere videtur series rerum quas de se ipse narrat, non illiberralis earum dispensator. Anno 924 incendium contigit urbis Ticinensis, in qua natum credimus, quod is deplorat *lib. iii, cap. 1 et 2*. Anno 924 Hugo, Provinciæ sive Arelatensium comes, regnum Italiæ suscepit : qui aliquo ex sequentibus non diu tamen ab ingressu suo in Italiam, inter alios principes, quos conciliare sibi studiose procuravit, Romanum Lecapenum Græcorum imperatorem legatione adiit. Legatus his pater fuit Liutprandi, quem quidem nomine suo haud appellavit filius de re loquens. Subjungit tamen *lib. iii, cap. 5* : « Post reditum vero ejus, paucis interpositis solibus, languore correptus monasterium petiit, sanctæque conversationis habitum sumpsit, in quo post dies quindecim mortuus, me parvulo derelicto, migravit ad Dominum. » Post conjugis mortem Liutprandi mater secundo viro nupsit quem Hugonis ejusdem nomine post aliquot annos nuntium ad eundem Lecapenum ivisse his verbis refert : « Quoniam meus vitricus, vir gravitate ornatus, plenus sapientiæ, regis Hugonis fuerat nuntius : pigrum non sit mihi inserere, quod eum de imperatoris sapientia et humanitate, et qualiter Russos vicerit, audivi sæpius dicere. » Coactigisse hoc anno 944 ex Joanne Curopalate Baronius notat (*hoc anno, num. 3*).

11. Anno 945 Hugo regno Italiæ cessit, Lothario filio suo pro se relicto, nominatenus, revera in Berengarii manus regno tradito. Hugonis hujus in magna gratia Liutprandus vixit ob canendi peritiam, qua pueros alios sibi æquales superabat, atque in ejus curia et comitatu semper versatus fuit. Quod ipse satis innuit dum initio *lib. iv* : « Hactenus quæ dicta sunt, inquit, sacerdos sanctissime, sicut a gravissimis, qui ea creverant, viris audivi, exposui. Cæterum quæ narranda sunt ut qui interfuerim, explicabo. Ea siquidem tempestate tantum eram, qui regis Hugonis gratiam vocis mihi dulcedine acquirebam. Is enim euphoniæ magnopere diligebat, in quo me coequalium puerorum nemo vincere poterat. » Quæ quidem consuetudo in aula, unde sibi præsentem rerum notitiam, quæ narraturum se deinde ait quærere potuit ab anno 932 aut sequenti, regni Hugonis sexto septimoque initium procul dubio cepit. Horum enim priore anno (ut ex Sigeberto constat [*hoc anno in Chronico*]), Arnoldus Bajorum dux a Ratherio Veronensi episcopo invitatus Italiæ, regem Hugonem aggressus fuit, qui non solum Arnoldum fugavit, sed et Ratherium cepit. Quod cum Liutprandus bellum fini consignasset *libris tertii*, exinde quæ narraverit, ut qui interfuisset iis, explicaturum se ait.

12. Hoc jacto fundamento, nimirum interfuisse Liutprandum his omnibus quæ deinde narrat, ab hoc scilicet anno usque ad 946, quo legationem Constantinopolitanam Berengarii nomine ad Constantinum imperatorem ipse inivit, cujus narratione germaniæ historiæ ejus textus absolvitur, cap. scilicet 5

l. vi, notantibus viris eruditissimis (197), recte colligimus, non alibi quam in curia Hugonis, aut saltem Ticini vel in Italia ad minus, toto hoc tempore cum fuisse, Nec minus patenter idem Liutprandus innuit cap. 1, lib. iv. se domi sub vitrici cura usque ad Constantinopolitanam istam expeditionem continuisse. Unde et consequens fit minime verum esse, quod sub Servodei Toletano episcopo, qui ab anno 937, usque ad 947 (auctore, si credimus, ipso Liutprando [dict. anno 937]) episcopatum tenuit, subdiaconum in Toletana Ecclesia egerit; aut (quod Liutprandus ipse suppositivus diserte ait) anno 944 sese Toleti laudatum episcopum cognovisse.

13. Sed germani Liutprandi res gestas proseguendo ab initio ipso Berengarii, quod anno contigit hujus sæculi 45 servitio hujus Liutprandum parentes ejus mancipavere; cujus secretorum conscius, epistolarumque signatorem egit, donec post longi temporis servitium ingratis ab eo, ut plures alii, atque inhumaniter fuit tractatus, ut libri v. cap. 44 ipse refert. Quo etiam confirmatur presentia Liutprandi per annos subsequentes annum 946 in Italia et curia Berengarii. Sed anno 941 (*Baronius, hoc anno, n. 1*) venit in Italiam Otto Magnus imperator adversus dictum Berengarium; sequentique (*Baronius, num. 2*) denuo ei tradidit Italiæ regnum sub fidelitate ejus administrandum: quod is tenuit plures adhuc annos, donec tyrannidis ejus impatientes Itali Ottonem iterum vocavere anno 961. Qui quidem facillimo negotio Berengarium regno spoliavit (*Baronius, dicto anno, n. 1*); annoque sequenti Romæ a Joanne XII papa solemniter coronatus fuit imperator.

14. Sed paulo post, desciscente ab imperatoris partibus Joanne, venit Otto iterum Romam Joannemque ibi comparere nolentem, coacto episcoporum totius Italiæ concilio Romana sede per sententiam pepulit. In quo quidem concilio, quod celebratum fuit anno 963 (*Baron. eodem anno*), inter alios Liutprandus factus jam episcopus Cremonensis subscriptus legitur. Acta servavit scriptor quidem anonymus, qui Liutprandi ejusdem historiæ narrationis suæ telam subtexit; aperteque, uti supra monuimus, alium se ab eo prodit: quæ quidem acta ex eo Baronius ad Annales suo transtulit (498). Qui quidem Liutprandus, cum a Berengario ipse domusque ejus et familia et cognatio, sæve atque impie vexata essent, quod refert ipse in prologo libri iii, in Germaniam ad Ottonem se recepit, et apud eum in magna gratia fuit, Imo factus postea Cremonæ episcopus, ivit legatus ejusdem Ottonis ad Nicephorum Phocam Græcorum imperatorem, anno scilicet 968. Quam ipse legationem peculiari libello descripsit, ab Henrico Canisio in Antiquis suis Lectionibus, posteaque cum cæteris ejus operibus Antuerpiæ edito.

15. Nihil autem plus extra conjecturæ aleam positum haberi debet, quam unum atque eundem esse Liutprandum Ticinensem diaconum eum Liutprando Cremouensi episcopo (199). Idem enim *Historiæ* quam diaconus, et *Legationis* quam episcopus exaravit, stylus: idem amor Græca verba quædam Latinis importune, ut Græculus appareret prosæ item orationi carmina, non ex lege historiæ inserendi. Præterea *Legationis* auctorem se ipse prodit, dum ad Nicephorum hæc se verba direxisse ait: « Temporibus, inquam, beatæ memoriæ Constantini imperatoris huc veneram, non episcopus sed diaconus; nec ab imperatore aut rege sed a Berengario marchione missus » (ita per contemptum Italiæ tyrannum vocat) » et multo plura, et pretiosiora pallia cmi, » etc.

16. Hæc cum ita sint, Liutprandum scilicet Cremonensibus episcopum datum ante annum 963 fuisse, qui fieri potest ut Pseudo-Julianum non sibilo accipiamus, qui scribere sustinuit anno eodem 663 venisse Toletum Liutprandum, sive Eutrandum subdiaconum, qui alias ibi fuerat, nobilem historicum, et paulo post ididem mortuum et sepultum fuisse? Absque hoc etiam, quis credat Italum hominem nulla coactum vi aut cupiditate allectum, relicta patria urbem Saracenorum habitatum venisse; nec semel quidem, sed iterum post tot annos rediisse, amore, ut credas, ductum subeundi jugum quod necessitate cives compulsi vix tolerare poterant?

17. Ipsa quoque *Eutrandi* nomenclatura dissonat, quam unus Trithemius, fideque Trithemii novator Toletanus, tribuit ei quivere Germanico aut Longobardico nomine *Liutprandus*, sive *Luitprandus* alicubi etiam *Litobrandus*, audit (200) in omnibus mss. atque editis codicibus, tam ejus operum, quam Sigeberti *De scriptoribus ecclesiasticis* libelli: excepto uno ms. monasterii Viridis-Vallis, quem Suffridus Petrus in editione Coloniensi ejusdem Sigeberti, et aliorum similis argumenti scriptorum laudat (*in notula ad Sigeberti c. 127*); cum Eutrandi nomen Græcum quoddam, Liutprandi, vero seu Luitprandi Longobardicum sonet. Quibus affatim comprobatum vivimus utriusque Liutprandi, germani et nothi, res minime inter se convenire.

18. Hujus verus fetus est *Historia rerum ab imperatoribus et regibus Europæ gestarum*, cujus pars est *Antidosis*, nisi hoc nomen integro adaptemus operi, de quo infra; atque item *Legatio ad Nicephorum Constantinopolitanum imperatorem pro Ottonibus Augustis et Adelhaida*, eorum uxore et matre, ab eo suscepta. Et, si Deo placet, liber *De Romanorum pontificum Vitis*. Quod plures non credunt. Huic tamen homini Italo, ex eo tantum quod historiam suam inscripserit Illiberitano in Hispania episcopo, imputatum sponte credimus ab his quibus propositum fuit sub antiquorum hominum persona hodierno in theatro fabulam veteris pseudo-historiæ pronuntiare, quod in Hispaniam venerit, Toletique in ea cum laudato Illiberitano episcopo familiariter vixerit; et, quod majoris operæ est, de rebus Hispanis monumenta quædam, eaque insignia, et coram quibus vilia sint aurum gemmæque, conscripserit. *Chronicon*, inquam, quod continuatio esse dicitur alterius *Chronici Maximi Cæsaraugustani episcopi*, et *Adversaria*.

19. Utrumque opus Matrini primus edidit D. Thomas Tamaius de Vargas regius historiographus, adjunctis, ad *Chronicon* saltem, eruditus notis. Deinde D. Laurentii Ramirezii a Prato cura et industria Liutprandus totus quantus est ex veteri et novo coagmentatus, ex officina Plantiniana fuit emissus, et per Europam communicatus. Esse tamen *Chronicon* et *Adversaria* recentioris manus opera, et ab eodem qui Pseudo-Dextrum cum Pseudo-Maximo, gemellos, uno eodemque abortu edidit, inventa: jamdiu est hominibus, tam nostris quam exteris, qui semel ad animum reduxere fraudem, persuasissimum. Id tamen rationibus evincere, cum aliunde, tum ex ipsa horum operum tela deductis, argumentum erit sequentis et subjectorum illi capitum: dum interim et veluti per transennam id innuamus amicitiam Liutprandi ac Tractemundi (qui vere Recemundus est, Gothico nomine) tunc fuisse contractam, cum hic ab Abderraghmane Cordubæ rege ad Ottonem fuit missus legatus, uti ex Germano scri-

Miræus in *Auctario de Script. Eccles.* cap. 200; Baronius ad ann. 973, n. 3; Bellarminus *De Script.* ad ann. 946.
(200) Vossius *De H. L.*, lib. ii, cap. 40; Tamaius in *notis ad Liutprandum*, pag. 1

(197) Baronio ad ann. 963, n. 3; Bellarmino *De script. eccl.* Vossio de *H. L.* lib. ii, cap. 40.

(198) Liutp. Cremon. memoriam lege dicto anno num. 12.

(199) Ita docent Nossius de *H. L.* lib. ii, cap. 40;

ptore Joanne S. Arnulphi abbate crudite ostendit altero *Dissertationum ecclesiasticarum* volumine D. Gaspar Ibañez de Segovia marchio Mondexarensis et Acropolitani, convellendis et stirpandis fabulis veluti natus.

CAPUT II.

Præliminares duæ epistolæ ad Chronicon Pseudo-Liutprandi dupliciter oppugnantur: tum e contentis in eis erroribus, affectationibus, et parum verosimilibus, Primi generis sunt in priore Tractemundi ad Liutprandum. Tractemundi nomen Eliberitani episcopi, ad quem directum legitur, pro Regimundo. Antapodosis titulus libri cujusdam Liutprandi pro Antidosis; atque hujus ad historia distinctio falsa: cujus occasione locus difficilis Liutprandi historiæ hujus explanatur. In Adriani Ipapæ tempore lapsus. S. Jacobi Piceni supposita mentio Affectationes notantur plures, novitatis indices. Inter absurda esse, ab extero et longe posito homine continuationem historiæ rerum Hispanarum expetere. Prioris hujus epistolæ non meminit Iligera in Historia Toletana, posterioris Liutprandi ad Tractemundum meminit. Confertur edita hæc epistola cum ea quam in eadem historia Toletana, et in ms. quodam nostro ineditam legimus: ex qua varietate fraudem colligimus. Similibus ac prior vitiis hæc posterior Liutprandi responsoria scatet. Falsum commissum Servidei Toletani curæ et Heronii Bracarenensis, episcoporum, extra suum tempus maxime. Absurdis aliis et affectationibus premitur epistola.

20. In Chronicon quod vocat nunc inquirimus, atque in primis epistolas ei præmissas. Harum altera est, ut nuper diximus, Tractemundi episcopi Illiberitani ad Eutrandum sive Liutprandum, altera hujus ad Tractemundum, ejusdem utraque styli recentis. Has duplici quassabimus ac evertemus impressione. Priorem nobis suppeditabunt cæ ipsæ res quas continent; posteriorem vero investigatio, excussio et collatio eorum inter se locorum unde non ita pridem istæ merces infaustis avibus erupere. Et quidem res ipsæ clamant, non illi tempori quod jactant, auctore quem præferunt, congrua et convenientia dici; sed aut commissi erroris, aut affectatæ quorundam articulorum quos falsos veræ historiæ impingere animus fuit, mentionis, aut inverisimilitudinis et absurditatis optimo jure postulanda.

21. Erroris inquam (de priore nunc Tractemundi ad Liutprandum loquimur) primo. Regimundus enim, non ulique Tractemundus, Illiberitanus ille episcopus appellatus legitur, apud Sigebertum (*Descript. eccles.* c. 127), Trithemium (*De Script. eccles.*), reliquos, qui hujus nuncupationis meminere. *Raimundum*, quod idem nomen est, edidit Reuberus in *Germanicarum rerum* suis auctoribus, quos inter Liutprandi hæc historia: unde hoc nomen servavit in editione sua Ramirezius. Quod et habeo in ms. meo fragmentorum Dextri, Maximi, atque hujus Liutprandi ex bibliotheca Estepani marchionis: quo purum, aut sane puriori proximum, ad nos pervenisse id quod ex his superfluit chronicis, existimari posse non semel alias diximus.

22. Tractemundum, sive Tractemundum unus ha-

(201) In Catalogo Illiberitanorum præsulum codicis Æmilianensis, fol. 360, pag. 2, *Tretemundus* dicitur, ordineque a sancto Cæcilio *quadragésimus primus est*. In serie autem chronologica iconum Granatensium præsulum ænois tabulis incisa, quam ad manum habemus, item *Tretemundus*; sed ordine a Cæcilio

A bere dicitur quidam catalogus præsulum Illiberitanorum, in quorum locum Granatenses successere, apud quos manet. In quem cum incurrisset Toletanus harum novitatum inventor, magnum antiquitatis vindicem existimandum inde se credidit, si corruptum, ut verosimile est, episcopi nomen suorum assereret auctorum fide; et vulgare omnium aliorum Tractemundi, uno contentus teste, damnaret. Unde enim huic catalogo tantum fidei, cui veterum quidquid monumentorum est, decedere debeat? Neque enim ullus nobis jactatur codex venerandæ antiquitatis catalogi hujus custos et conservator. Et si fabulis credimus, quæ tamen oracula sunt Apollinea, his quos oppugnamus, cum quadragésimus a S. Cæcilio primo episcopo in eo collocetur catalogo Tractemundus, qui sit, ut in altero Hauberti Hispalensis quinquaginta tres non minus ab eodem S. Cæcilio ad Samuelem secundum, hoc est usque ad annum 910 et aliquot annos ante Tractemundi pontificatum, recenseantur; et in novissimo Joannis Tamaii Martyrologi nostri (*Tom. IV, die 17 Aug., pag. 494*), Tractemundus septuagésimus primus a Cæcilio martyre numeretur? I nunc, catalogis crede, quorum ignoratur auctor tempusque. Certe nos magno exemplo peccabimus, qui Haubertum Tamaiumque Granatensi catalogo fidem denegandi duces sequimur (201).

23. Secundo, cum *Antidosis* nomine Liutprandus, aut historiam integram *Rerum in Europa gestarum*, aut illius partem appellatam voluerit: epistolæ hujus maximus ac duplicatus error est, non solum *Antapodosim* pro *Antidosis* enuntiare; sed et opus istud ab historia distinguere. De nomine ab auctore proposito credamus ei, non alii, oportet. In prologo enim tertii historiæ libri: « Operis hujus titulum, ait, Pater sanctissime, satis te mirari non ambigo; ais enim: Cum virorum illustrium actus exhibeantur, cur *Antidosis* ei inseritur titulus? Ad quod respondeo. Intentio hujus operis ad hoc respicit, ut Beregarium hujus, qui nunc in Italia non regnat, sed tyrannizat, atque uxoris ejus... actus designet, ostendat, et clamitet. » At ne in Græco verbo contractum suspicari aliquando errorem possemus: « Sit igitur, inde ait, eis præsens pagina *Antidosis*, hoc est *retributio*: dum pro calamitatibus meis τὴν ἀτιθεσίαν eorum, id est impietatem, præsentibus futurisque mortalibus denudavero. Nec minus etiam sanctissimis et fortunatis viris pro collatis in me beneficiis *antidosis* erit. » In errore cubant Sigeberti editiones, quem et contraxit Joannes Trithemius, *Antapodosim* subrogantes, nihili verbum ad auctoris propositum: quod et fatetur Thomas Tamaius (*notis ad hanc epistolam*, pag. 15), convincitque ipsa apud Sigebertum verbi explanatio; excusatione licet utatur Franciscus Bivarius, contendens utrumque *Antidosis* et *Antipodosis* vocabulum in idem recidere; nam *Antipodosis* rhetorum est figura, quæ fit cum media primis et ultimis respondent, et *correspondentiam* sonat. Atqui nunc non quærimus, quid appellare potuerit opus, sed quid appellaverit.

24. Præterea distinxisse ab historia hanc *Antidosis* epistolæ auctorem ex his verbis constat: « Grantanter accepi librum tuum, id est *Rerum gestarum in Europa* historiam, et præterea *Antapodosim* tuam

quadragésimus quartus, annoque Christi 704 episcopatum iniisse dicitur. Bermudezius Pedraza *Hist. Gran.* part. II, c. 25, quinquagesimo eum loco a Cæcilio numerat, et Granatensi sedi ante Hispaniæ cladem præfuisse affirmat. Sistimus horum catalogorum seriem:

ÆMILIANENSIS
CODICIS
39. Johannis
40. Ceteri
41. Tretemundi
42. Dadilani
43. Adicani

ICONUM GRANAT.
PRÆSULVM
Joannes abest
42. Centurio A. C. 693.
43. Eleutherio A. C. 708.
44. Tretemundo A. C. 714.
45. Dadilano A. C. 744.

BERMUDEZII
PEDRAZE
48. Joannes A. C. 684.
49. Centerius circ. A. C. 690.
50. Tretemundus circa
A. C. 714.

carmine prosaque contextam, » etc. Distincta autem non esse opera Sigebertus diserte ait, historiam scilicet eum scripsisse *De gestis regum et imperatorum sui temporis, quam attitulavit Antapodosim, id est retributionem*. Similiter Trithemius. Constatque ex laudato libri III prologo; quem tamen, nisi fallor, inepte affixere huic libro transcriptores, cum quinto debuissent. Ratio palam est. Nihil enim de Berengarii rebus continet vel tertius vel quartus historiae liber, quibus retributum Berengario pro malefactis sive retaliatum ab auctore dici valeat. Quinti aliqua et sexti ea quæ supersunt capita usque ad quintum, omnino Berengarium sonant. Quare acephalam, ut ex principio satis perspicuum est, historiam remansisse quoque, aut saltem ad nos pervenisse mutilam, sine videlicet multatam, certo certius est, : quemadmodum et continuasse eam, quæ in fine desideratur, partem, scelera omnia Berengarii usque ad ejus postremam ab Italia ejectionem et Ottonis coronationem.

25. Sed quod in prologo ad *Antidosin* dicitur de loco exaratae a se hujus historiae, certe mihi crux est, nec video hic sistere ullum Liutprandi rerum descriptorem. « Denique quod in captivitate seu peregrinatione libellus hic conscriptus dicatur, praesens indicat exsulatus; ceptus quippe in Franconovord (*Erancfort*, hodie Franconiae civitate) qui est viginti milliariis locus a Moguntia distans, in Paxu insula nongentis, et eo amplius a Constantinopoli milliariis, usque hodie, inquit, exaratur. » Insula hæc *Paxu*, sive insulae *Paxæ*, juxta Corcyram insulam in Ionio mari sunt, *Paxu* major, *Antipaxu*, minor, dictæ: quo appellere navim potuit qui Constantinopolim navarchus Liutprandum vectabat.

26. Sed qualinam ex duabus legationibus eo directis hocce conveniat quo scriptioni vacabat tempus; hoc opus, hic labor. Neutri enim convenit. Priori namque intentus Liutprandus in gratia vigeat Berengarii, cujus nempe nomine Constantinum adierat: tantum abest ut sub hoc tempus debonestare queat (quod in prologo facit *Antidosin*) honorem hujus muneris exsilio nomine, aut dominum adhuc beneficium tyranni compellatione. Posteriorem ad Nicephorum Phocam, creatus jam Cremonensis praesul, obiit Ottonis nomine, post pulsum regno ac fortasse in orbitate mortuum, Berengarium anno 968, cujus dignitatis nec vola apparet vestigiumve in hoc prologo. Et huic tempori adhuc minus convenit lamentatio ejusdem prologi adversus Berengarium, tanquam praesentem, atque etiamnum rerum potentem tyrannum. Quare si prologum hunc, signataque in eo, cum ceptæ, tum continuatae historiae loca non improbamus, necesse est mediam, inter duas prius memoratas, saltim usque ad Graeciae occidentales plagas ac mare Ionium Liutprandi peregrinationem, quo tempore Berengarium fugiebat, hoc est circa annum saeculi quinquagesimum quartum admittere; eo enim anno extinctus fuit Albericus marchio Romae tyrannus, cujus recentis obitus libri III, cap. 43, auctor meminit.

27. Tertio, legi se facere, Tractemundus ait, inter afflictos Muzarabes Granatenses S. pontificis Adriani epistolam, quam de hoc argumento ad Egilonem Illiberitanum episcopum olim dederat. Quando nam? Anno 748 respondebit hic ipse Liutprandus. Nam id contigisse hoc anno disertis in Chronico verbis monet (anno 748 n. 224). Tu vero huic nugatori nuntium remittes, quodocunque animo adverteris Adrianum papam hujus nominis primum, non ante annum 772 creatum pontificem fuisse. Quem anachronismum hic taxamus, licet non sit epistolæ, quia epistolæ auctor unus idemque cum Chronici auctore, etsi duo videantur, eadem vehuntur navi.

28. Quarto erroribus attribuo, quod S. Jacobi Hispani confessoris in Piceno prima die Novembris sancto mortui vitam a Liutprando exscriptam ad se mitti Tractemundus exoptet. Hujus enim sancti Ja-

cobi confessoris nulla vel in antiquis vel in recentibus sanctorum catalogis mentio.

29] Affectatio autem inculcandi absque idonea rationis ulla res, epistolæ novitatem, atque impotens desiderium auctoris ejus clamant asserendi ac stabilendi momenta historiae quædam, quæ vulgo credi summe voluit. Hujusmodi sunt distinctio facta inter municipium Eliberitanum atque oppidum Granatam Cæcili primus ejus episcopi mentio, primitialis et patriarchalis Toletani episcopi dignitatis im portuna intimatio, lecti a se una cum Liutprando Boetii *Consolationis* libri, dum alter presbyter, subdiaconus alter Toleti agerent.

30. Et nonne talis nota illa est, pro asserendo vulgari Liutprandi nomine inscripto Chronico inepte adjuncta, qua petit ab eo Tractemundus ut Dextri et M. Maximi Chronica exscripta ad se quamprimum e Germania transmittat, quæ nunquam in Hispania reperire poterat? « Et de tuo, inquit, addas ab anno 612, ubi finivit Maximus, usque ad tua tempora, hoc est ad annum 960. » Potuitne designari expressius, addo et cum putidiori affectatione, pseudo-chronicon ad hunc usque annum a ficulneo artifice continuatum? Certe verus Tractemundus, usque ad nostra, vel tua tempora, dixisset tantum, uti supra notavimus.

31. Quid autem absurdi non continet a Liutprando extero homine, tam longeque ab Hispania dissito, Hispanum atque Hispaniae incolam Tractemundum desiderare ac petere, ut Chronicon Hispaniae plus quam trecentorum annorum, hoc est Maximi continuationem, tam citoque conficeret; cum praesertim ille civium Toletanorum veterum amicorum ope etiam Granatæ positus thesaurum illum ditissimum bibliothecæ templi S. Justæ, quem edeo frequenter laudaret solet jactareque Julianus, excutere posset; sibi que et aliis, præ quovis peregrino, quem peno istud Toletano-ficulnum instruere haud poterat, morem gerere ac satisfacere?

32. Nec sine censura transigi debet quod Tractemundus inscribat epistolam Liutprando diacono Tioinensi et subdiacono Toletano, quasi aliquid apponeret diaconatus ordini subdiaconatus ordo, novæ neque tacendæ dignitatis, Subscriptio item illa: *Ecclesiae Illiberitane peccator episcopus* inepta, nec in usu fuisse videtur; cum vulgaris plurimum illa esset, potius personæ respectu non dignitatis. *Tractemundus peccator, Illiberitane Ecclesiae episcopus*, aut *indignus episcopus*, quomodo frequenter in conciliis legitur.

33. Adjungo his, Hieronymum Romanum de la Higuera hujusce tam operosæ ac multiplicis fabricæ, ut contendimus, architectum, nullam hujus prioris epistolæ mentionem fecisse in *Toletanæ urbis et regni Historia* adhuc inedita; cum posterioris Liutprandi ad Tractemundum responsoriæ non solum meminerit, sed eam quoque vulgari sermone translata libri... capiti inseruerit. Neque item codicem meum Estepanum illam habere, qui hanc habet, ea forma, quam statim ostendemus.

34. Jam enim, ad responsionem Liutprandi venientibus ea manifestioribus adhuc signis falsam, sive, quod temperantissime dicimus, majori ex parte auctam et adulteratam sese prodit. Si quid enim ex ea germanum, et Germanum, hoc est e Germania missum, superest, id totum e Latino vulgare fecit Hieronymus Romanus jam laudatus, partemque historiae suæ Toletanæ esse voluit. Quibus Hispanis ejus translationis verbis omnino respondet epistolæ codicis mei Estepani textus: fortissimum ut hinc argumentum nascatur, hunc primum esse conceptum sive Liutprandi ipsius, sive quod magis est ejus qui Liutprandum fingens sub larva ista posteritatis exhibere se ausus fuit. Quod cum representari omnium oculis magnum rei præjudicium contineat: age, hic triplici columnari ordine Hispanam primo loco *Wigueræ* translationem; secundo *Latinum simplex*

Estepani codicis : tertio demum adulteratum et autum Liutprandi vulgari editionum textum dabimus. Quocumque magis etiam non accurate collaturis, statim diversitas et in ea pateat dolus : quidquid

35. Ex Historia Toletana Codicis Estepani Dextri. lib. xv, cap. 11, translatio Hispana epistolæ. Maximi, et Liutprandi Chronicorum epistola Latina.

Al santo Padre y señor Agismundo (ita nomen legitur) obispo de Ileria, toda salud.

Eutrandi Ticinensis diaconi, et subdiaconi Toletani, sancto patri Regimundo episcopo Eliberitano Eutrandus inutilis servus S. . . .

Gusto recibi (benditissimo padre, y señor digno de ser muy reverenciado) que haya venido a sus manos nuestra Antipodosis, en la qual unas veces uso de verso, otras de prosa. Y no menos me fue agradable lo que al presente me mandays, que en la libreria del monasterio de Fulda, a donde desterrado me detengo, busque el Chronicon de Dextro, que continuo Maximo arzobispo de Zaragoza a ruego del obispo Agebado, y si me pareciese, lo continuase hasta nuestros tiempos. Porque me decis que teneis gran falta de algunos libros, y que viviendo entre Saracenos barbaros e inhumanos a duras penas alcanzais lo necessario para el sustento de la vida. Doli me de vuestra suerte, que paseis la vida con tanta aspereza ; mas puesto en tantas angustias y apreturas, una cosa sola os consuela, que como buen pastor, estais para consolar y socorrer vuestras ovejas, y que cada dia traheis el alma en los dientes por su causa. El Chronicon, que me pedis, halle en esta libreria de Fulda escrilo en un libro de pergamino antiguo ; y anadite, como mandais, las cosas que sucedieron en nuestros tiempos, esto es hasta el año de 960. Y huelgome, que quando vartí de Toledo para Italia, a donde fui subdiacono en tiempo del santo arzobispo de Toledo Bonito, truxe conmigo algunos libros de historia, en los quales estava por su orden la sucesion de muchos obispos de Espana, los quales tambien halle en esta libreria, que segun creo fueron trahidos de Espana aqui por mandado del santo empe-

Gratum mihi fuit (beatissime Pater ac domine) quod Antapodosis nostra, in qua nunc carmine nunc prosa indimus, tandem ad manus tuas pervenerit. Nec minus jucundum est quod modo jubes ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exul commoror, quærerem tibi Chronicon Dextri, quod Maximus Cæsaraugustanus episcopus rogata Argebuti episcopi (deest continuavit) et si vacaret, ad nostra tempora producerem. Nam dicis laborare vos maxima quorundam librorum penuria ; inter barbaros enim et inhumanos Saracenos non suppetit copia rerum ad vitam necessariorum, nedum ut habeatis bonorum librorum copiam. Dolui quidem vicem tuam, quod ita duriter vitam exigas. Sed solatur in tantis angustiis constitutum, quod sicut bonus pastor ovibus tuis es solatio, et auxilio, qui quotidie mortem subis omnium causa. Chronicon quod petis, in hac bibliotheca reperi in vetusta membrana descriptum ; adjecique, ut jussus sum, annorum seriem ad hæc usque tempora, hoc est usque ad æram CMLX. Et gratulor mihi, quod cum Toletano, ubi sub sanctissimo præsule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquos historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ episcoporum, quos in hac bibliotheca, jussu, uti credo, S. Caroli Magni imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut aiunt, illi obtulerat sanctissimus Elipandus archiepiscopus Toletanus postquam illum erroris

A vulgaris textus tertio loco ponendi a duobus aliis non abscedit, eodem caractere ; quod vero abscedit, diverso alio edi curavimus.

Vulgaris Liutprandi Chronici Latina epistola.

Admodum reverendo, et totius sanctitatis pleno Tractemuundo episcopo Iliberitano in Hispania Liutprandus, non meis meritis Ecclesiæ Ticinensis levita, salutem, et omnimodam observationem.

Gratum mihi fuit (beatissime papa, ac domine multum observande) quod Antapodosis nostra, in qua nunc carmine, nunc prosa ludo, tandem ad manus tuas pervenerit. Fec minus meo selet animo, quod meam rerum gestarum in Europa historiam perlegeris, quæ mihi quodammodo placere incipiunt, cum tibi viro recto doctoque quodammodo probari video. Sequerere tuam in hac parte sententiam, nisi scirem amorem interdum cæcutire ; quamquam te tam cæco judicio liberum faciunt integritas vitæ tuæ et amor veri, qui semper tuis intimis hæsit sensibus ab adolescentia. Postrema non minus jucundum mihi fuit quod modo jubes, ut in Fuldensis monasterii bibliotheca, ubi nunc exul bibliothecarius immoror, quæram tibi Chronicon Dextri, quod Marcus Maximus monachus Benedictinus, postea episcopus Cæsaraugustanus persecutus. Et insuper obnixè petis, ut ad nostra tempora seriem annorum perducam. Nam dicis maxima vos laborare quorundam librorum penuria ; etenim inter barbaros et inhumanos Saracenos copia non suppetit rerum ad vitam transigendam necessariorum, nedum, ut habeatis bonorum librorum suppellectilem. Dolui quidem vicem tuam (reverendissime Pater) quod adeo dure vitam exigas in hac urbe Batiæ non infima. Nec enim ita duriter, sed paulo melius agebamus, quum Toleti quondam conviximus. Leniebat enim feroces barbarorum animos, hinc præsulum Toletanorum singularis auctoritas, illinc vero mirabilis bonitas et patientia : auctoritas, (ut bene nosti) partim amplitudinis antiquæ adhuc remanentis, partim quod eo nileretur favore regum Ovetsium catholicorum, qui litteris crebris commendabant Toleti rem, auctoritatem, bonamque tractationem, tum fidelium omnium, tum maxime Toletanorum antistitum. Eratque hoc (ut bene nosti) velut quoddam frenum, ne, quod liberet, illis omnino licere putarent. Quod non accidit episcopis in Batica constitutis, quibus omnibus potentissimus imperator præsidet. Sed soletur te (Pater optime) in tantis angustiis constitutum, quod tu, ut bonus pastor, ovibus tuis et solatio et auxilio es, qui quotidie libenter mortem subis illorum causa. Fac, obsecro, ut libros eos conciliarum et epistolarum decretalium, et nomina sanctorum martyrum Hispanorum ad sanctissimum pontificem re et nomine vere Servum dei transmittas. Porro Chronicon, quod petis, in hujus bibliothecæ reperi vetusta membrana descriptum, adjecique, ut jussum est abs te, annorum seriem ad hæc usque tempora, id est ad annum 960. Et gratulor mihi, quod cum Toletano, ubi sub sanctissimo præsule Toletano Bonito subdiaconus fui, in Italiam proficiscerer, aliquot historiæ libros mecum asportavi, in quibus ordine erat series collecta multorum Hispaniæ episcoporum, quos et in hac bibliotheca reperi, jussu, uti credo, Caroli Magni imperatoris ex Hispania allatos, quos, ut aiunt, sibi obtulerat sanctissimus Elipandus episcopus Toletanus, postquam illum erroris sui de adoptione Christi serio et vere pœnituit : ad quem manifestandum concilium episcoporum suffraganeorum et abbatum collegit, et coram omnibus, abjurato publice errore, fidem S. R. E. confessus est, ut tu me-

rador Carlo Magno, que le ofrecio el santo arzobispo de Toledo Elipando despues de haber hecho de veras y con efecto penitencia del error que tu ro cerca de la adoption de Jesu Christo hecho hombre. Encomendad a Dios a este vuestro siervo desterrado.

Finis epistolæ.

36. Hucusque triplex epistolæ Liutprandianæ textus, Higuera Hispanus ex Latino, Latinusque, tum codicis nostri Estepani, tum vulgatus editionum. Vides jam, lector veri amans, Hispanam translationem non vulgatis, sed Estepanis Latinis adhærere semper, paucissimis exceptis. Unde necesse est ita primitus a recenti conceptu seu inventione epistolæ quam Higuera servabat, eam fuisse formatam; immane autem distare ab his Latinum duabus editionibus repetitum ejusdem epistolæ contextum: quo liquet manifeste secundarum hunc esse auctoris sui curarum, sive reformatæ compositionis fœtum a prima sui editione vere alterum. Non conjectura hic opus est, sed oculorum examine his, qui *Toletanam* hanc *historiam* ms. in Toletano Jesuitarum collegio servatam adire velint; aut qui consulere exempla ejus, quorum aliquot Matriti in excellentissimi comitis Villumbrosani non ita dudum demortui, magni Castellæ senatus præsidis, bibliotheca est; aliudque apud comitem de Mora olim fuit.

37. Egregieque id confirmamus ex eo quod Didacus Murillo Franciscanus, *Historiæ Deipræ Virginis de Pilari* auctor, qui ante publicatum Liutprandi Chronicon, paulo post sparsam apud nos inventionis famam, communicataque a Hieronymo Romano inventore quibusdam ejus familiaribus amicis, et inter hos laudato Murillo, ex eo nonnulla, historiam prædictam in publicum edidit; non hanc laxiorem et longiorem, quæ postmodum edita fuit, epistolam, sed brevioris illam, et pressioris, quam ex codice Estepano nostro produximus, de Liutprando agens, et hoc ejus opere, apologetico suo prologo intexuit. Quam inde Rodericus Carus in notas ad Dextri Chronicon (*in prologo*), et Franciscus Bivarius in commentarium suum ad idem Chronicon transtulere: id quod revera fuit sequentes, non decepti; neque mutilam, quasi integram (quod Thomas Tamajus ait [pag. 25]) repræsentantes.

38. Manifestata jam epistolæ hujus a se ipsa diversitatis, indeque resultatæ falsi suspicionis aut verius comprobationis exceptione, verbis ejus censoriam admovere virgam non gravabimur. Planè iisdem ea urgetur vitiis falso, affectate et absurde dictorum, quibus altera. In primis falsa sunt, *Antipodosis* nomen, diversitasque ab *Historia*, uti jam diximus. Falsum quod præcetur Tractemundum, ut, quod ait, «libros hos conciliorum et epistolarum decretalium, et nomina sanctorum martyrum Hispanorum ad sanctissimum pontificem, re nomineque vere Servum dei transmittat.» Nam si Servus dei (ex testimonio ipsius Liutprandi supra posito [scilicet anno 947]) anno 947 in vivis esse desiit, Liutprandus autem hæc scribebat in Germaniæ exsilio, post historiam conscriptam legationemque Constantinopolitanam priorem, contractamque Berengarii adversus se indignationem: quæ omnia, ut e superiori vitæ ac rerum ejus narratione constare cuivis poterit, annus ut minimum nonagesimus quinquagesimus quartus præcessit. Si duohæc, inquam, uti verissima admittimus, alterutrum affirmare nos oportet: suppositam et falsam esse epistolam, aut Servodei tandiu post mortem consignari hos quos memoravit libros Liutprandum voluisse. Neque

alius nosti. Igitur feci quod jussisti (beatissime Pater) an voto conatus responderit, tu videbis qui jussisti, et servum hunc exsulem in oratione Deo commenda. Vale.

Incipiam tamen ab anno 606, æra DCXLIV, et ordinem in scribendo sequar, quem secutus est Maximus. Hinc per æras Hispanorum more, illinc per annos Christi: nihil de consulibus, aut de egris Maurorum; perducamque hoc Chronico nostrum usque ad annum 960.

Finis epistolæ.

eo idonec recurret aliquis, ut ignoraverit Liutprandus Servidei mortem post tam longum tempus; siquidem ipse in Chronico, cujus antea ambulat epistola, Servidei obitum anno prædicto, et Visitani loco ejus subrogationem referat. Meridiana luce clariora hæc sunt.

39. Falsum quoque et contradictorium est quod ait in fine: «Post hæc misi hæc Heronio (sive Heromo [202]) episcopo Bracarensi.» Additionem ad Chronicon Maximi usque ad annum 960 intelligo. Quidnam enim aliud? Confirmat quidem id dictum idem Liutprandus in Adversario 32: «Ego Chronico con meum, inquit, quod miseram Tractemundo, etiam transmisi partem illius Heronio Bracarensi seni pontifici sanctissimo, et scripsi illi sequentem epistolam.» Sed et ipse (quod cæcitatem et incogitantiam clamat impostoris) tenore ipso epistolæ ad Heronium directæ, quam subjungit, sese falsum et immemorem planissime ostendit. Epistolam Toleti datam æra CMLXXXI finis ejus docet. Hic est annus hujus sæculi quadragesimus tertius, quo in vivis erat Joannes Servus dei episcopus Toletanus, cujus nomine salvere jubet Heronium. Hic tamen annus tot annis præcessit exsiliu Liutprandi Germanicum, et inventionem in Fuldensi bibliotheca Chronicorum Dextri et Maximi continuatæque ab hinc, ubi finivit Maximus, ab eo historiæ; ut non nisi a vecordi et insano homine annus iste subscribi potuerit epistolæ, cum qua tum prædictam continuationem ad Heronium mittit, tum quoque remissæ jam ejusdem ad Tractemundum meminuit. Miserum, qui nec verum dicere, nec fallere novit!

40. Absurda et incredibilia sunt, Liutprandum in responsione ipsa epistolæ Tractemundi mississe ad eum trecentorum annorum non breve jejunumque aut unius gentis, sed prolixum et exterarum quoque rerum successibus locuples Chronicon: quod non sine jugi studio ac diligentia confici valuit multorum mensium. Absurdum, quod *Oveli* reges adhuc appellatos sinxerit: qui vel *Gallicia*, vel *Legionis* fere ante sæculum appellabantur, at constat ex Joannis papæ epistola ad Alphonsum Magnum apud Sampirum, et ex his quæ Ambrosius Morales non semel cum aliis notavit (*lib. xv, c. 37 et 42*). Absurdum ac temere dictum est, idcirco vexari a Mauris Granatenses Christianos, quia potentissimus imperator, cum hæc Liutprandus scriberet, episcopis omnibus in Bætica constitutis præsideret: quasi Abderraghan Almanzor, de quo intelligit, sub ditione sua non haberet omnes Hispaniæ urbes quæ Mauris in Bætica eo, quod nunc est Castellæ regnum, parebant. Absurdum est, quod mittere se ait ad Tractemundum cum aliis «nomina sanctorum martyrum Hispanorum:» quasi hoc aliud alicujusve pretii futurum esset, misso Dextri Chronico, quod merus albus est Hispanorum martyrum. Nec injuriosus audiam, absurdum jam prædictis aliud subjungens, quod scilicet in continuatione sua secuturum se ait annos Christi, et æras Hispanorum, «nihil de consulibus, aut egris Maurorum adjecto: quasi consulum ratio et computum eo adhuc tempore, quo ipse sumit in

(202) Ita editum fuit Antuerpiæ, cum in Matritensi editione hæc clausula edit.

manus Maximi telam, hoc est anno Domini 606 A adhuc in usu esset.

41. Affectationes intolerandæ sunt, et impotentiam genii auctoris produnt, sub persona ipsa manifestare se quodammodo gestientis. Evincent id cuncta quæ veteri telæ, ut vidimus, assuuntur: quod scilicet, ubi Maximus Cæsaraugustanus episcopus Chronici auctor olim laudabatur, ajecta fueri *Marci* prænomen et *monachi Benedictini* conditio, juxta perpetuum infixumque Toletano ludioni propositum de Marco Benedictino cum Cæsaraugustano antistite Maximo, uti jam loco suo notavimus, coagulando. Item importuna Toletanorum præsulum pristinæ auctoritatis et nitoris mentio quæ Maurorum etiam dominantium ferocitatem quodammodo leniebat. Nec minus, quod tingat ad Tractemundum una cum cæteris transmissum conciliorum et epistolarum decretalium volumen: ad id respiciens, quod sub Isidori Mercatoris collectione pro antiquo et germano diu venditatum fuit; cuique jam hodie ab aliquo eruditorum, quasi legitimo antiquitatis monumento vix applauditur. Denique putidissime inculcatur Elipaui pœnitentia et concilium ab eo Toleti coactum: quod non ignorare Tractemundum infusa illa sæpiusque tota epistola repetita parenthesis (*ut tu melius nosti*) Liutprandus ipse agnoscit. Sed jam ad ipsum Chronicon impressionem transferamus.

CAPUT III.

Chronicon ipsum, ut in fragmento manuscripto quodam nostro exstat, viginti trium annorum tantum, cum edito et vulgari confertur; unde additiones et interpolationes deinde factæ falsi convincuntur sublata et mutata notantur. Historiæ Toletanæ auctor Higuera usus fuit, cum hanc scriberet, fragmento nostro non Chronico integro vulgato.

42. Animadvertendum est ante omnia, in codice meo Estepano, qui iudicio nostro vera aut vero proxima Dextri, sive alterius. Maximique Chronica representat (qui ille ipse est quo Hieronymus Higuera, cum *historiæ Toletanæ* incumbere formandæ, unico fruebatur et utebatur, toties, ut inculcamus), levi fragmentum sane breve continuationis ejus ad Maximi Chronicon quæ Liutprando tribuitur.

Nempe incipit ab anno 606 hoc modo:

ÆRA CÆSARIS. ANNUS CHRISTI.
DCXLIV. DCVI.

Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonsus, qui postea fuit Toletanus episcopus. »

« Toleti synodus cogitur. »

DCXLV. DCVII.

« Mahometus virus erroris sui infusus in Hispanias venit, Cordubæ, Hispali, Toleti incipit seminare. Ab Aurasio pellitur Toletum.

« Victorius catholicos persequitur, » etc., usque ad annum 629 et quam subjicimus clausulam.

DCLXVII. DCXXIX.

« Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Helladio, rege jam Sisenando, succedit Justus archidiaconus, et Joanni Cæsaraugustano Braulio. »

43. Quibus verbis fragmentum Maximo appensum, viginti trium annorum tantum, absolvitur. Idque maxima ex parte a prioribus his vulgatæ editionis anni diversum; quippe in quo vel singula capita, pluribus demptis, additis, mutatis interpolata vel ex integre intermixta alia, leguntur. Quod facile is deprehendet, qui in calce hujus partis bibliothecæ appendices veterum aliquot monumentorum, et in his hocce cum Dextri et Maximi Chronicis Estepani exempli consulere velit.

44. Exhibebimus autem hic lectoris compendio, unum aut alterum exemplum, interpolatorum scilicet primum esto caput ipsum fragmenti.

(203) In Collect. carminum ad calcem Operum.

In Estepano est.

« Toleti nascitur præclaris parentibus Ildephonsus, qui postea fuit Toletanus episcopus. »

In vulgatis vero.

« Toleti nascitur S. Ildephonsus clarissimis parentibus Stephano et Lucia die 18 Decembris, in domo quæ nunc est Toleti Muzarabum nobilium. Ille vero postea fuit Toleti episcopus. »

Quæ quis non videt eo consilio addita fuisse ad simpliciorum narrationem, ut fides epigrammatis de Stephano et Lucia parentibus S. Ildephonso a Juliano tributi (203); utque fama (204) de Mendozarum comitum *de Orgaz* ab Ildephonsina stirpe descendendum origine testimonio isto Liutprandi confirmarentur?

In Estepano.

Æra DCLII, anno 614.

« Mortuo Aurasio invitus sufficitur in sede Toletana Helladius. »

In vulgatis,

Æra DCLII, anno 613.

« Mortuo Aurasio, sanctissimo doctissimoque pontifici succedit in sede Toleti S. Helladius, vir eximius, et pius, monachus Benedictus. Ætate jam ingravescente ad superos evocatur. »

Viden' ut monachatum Helladii et quorumcunque aliorum summorum hominum Benedictum vindicandi cupiditas, toto Chronica, et consecratorum Liutprandi Chronicis perpetua et omicans vestigia sui manifesta huic loco impresserit?

In Estepano.

Æra DCLX, anno 622.

« Maximus ex monacho Cæsaraugustanus episcopus habetur clarus. »

In vulgatis.

Æra DCLX, anno 622.

« Marcus Maximus monachus prius Benedictinus, et post episcopus Cæsaraugustanus, celebris post mortem habetur. »

Prius ignorabatur Maximum prænomen *Morci* habuisse, monachumque ordinis Benedictini fuisse, atque isto anno adhuc vivere; quippe qui anno 624, mortuus sit, ut infra ad hunc annum refertur. Quibus omnibus posteriores curæ (utinam sapientiores!) renuntiaverunt.

45. *In Estepano.*

Æra DCLXII, anno 624.

« Reversus Hispali Ildephonsus. Eum Helladius diaconum facere volebat. Ille vero cedens sæculo vitam agit in cœnobio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est, ut nosti, septemtrionem versus, non procul a flumine Tago, et a Prætorienti templo S. Leocadiæ circiter 300 passus distat, quod ego dum fui Toleti frequenter invisi. »

In vulgatis.

Eadem æra et anno.

« Reversus Hispali cum esset Ildephonsus Toletum, eum archidiaconum suum Helladius facere volebat. Ille vero accedens sedulo vitam agit in monasterio Agaliensi, quod in suburbio Toleti est septemtrionem versus, non procul a Tago flumine, et a Prætorienti templo S. Leocadiæ extra muros in planitie; quod ego, dum Toleti fui, frequenter invisi. Est etiam alterum, Agaliensis hujus quasi colonia, ad pagum Benalgoviamae Marsidictum, tribus milliariibus a Toletum distans. Sed in priori, quod non procul eremitorio S. Susane prope Tagum fuit, S. Ildephonsus vitam egit. Quod, ut dixi, invisi, cum fui subdiaconus Toleti sub Bonito, primo hujus nominis Toletano archiepiscopo, prius abbate Agaliensi. »

(204) Tamaius in notis ad hunc locum.

46. Insignem factam accessionem vides, lector, restrictiori de Ildelphonso et monasterio ejus narrationi. Legebatur scilicet prius *diaconum facere volebat*, hoc est sacris ordinibus eum initiare. Placuit postea, *archidiaconum facere volebat*, hoc est ea dignitate in Toletana eum Ecclesia ornare. Legebatur prius, *cedens sæculo*, quasi diceret, religioso statui tunc primum se mancipasse Ildelphonsum postquam Toletum rediit. Placuit postea hæc verba sic mutare *secedens sedulo*, fortasse ut intelligeremus, a puero in urbe Hispali, dum apud S. Isidorum detineretur, jam olim monachum esse professum. Quam item ea quæ deinde sequuntur de Agaliensi monasterio, et ejus colonia quodam altero, utrobique Tractemundo ingesta qui conscius rei erat, putida sunt et inepta! Nimirum inculcata, ut recens harum nugarum artifex sententiam suam de antiquo loco hujus monasterii sub mangonio Liutprandini nominis venditaret.

47. Plura quoque veteris scripturæ jussa sunt loco cedere, nusquamque apparere: exempli gratia:

Ex æra DCXLV, anno 607.

« Vitericus catholicos persequitur. »

Æra DCXLVII, anno 609.

« Synodus Lucensis in Hispania. Illi præfuit Aurasius. »

Æra DCLXII, anno 624.

« Tonantius Palentinus episcopus moritur. »

Æra DCLXIV, anno 626.

« Kalendis Januarii Fulgentius Astigitanus moritur. »

Æra DCLXVII, anno 629.

« Svinthila regno pulsus moritur, sublatoque Heladio, rege jam Sisenando, succedit Justus archidiaconus, et Joanni Cæsaraugustano Braulio. » Et alia his similia præteriri indigna.

48. Quædam et in alium fere sensum, quam olim fuerant, reformata observabis.

Æra DCLII, anno 614,

« Sanctus vir Vincentius episcopus Carthaginensis Romæ moritur. »

Æra DCLVI, anno 618.

« Civitas Assota episcopis destituitur. » Et postea æra DCLXI: « Sedes Assotæ Bigastrum transfertur. »

In vulgatis.

« Vincentius Carthaginis Spartariæ episcopus moritur. »

In vulgatis editionibus.

« Assota civitas in contestanis, et in confinio Batestaniæ, quæ quondam sedes episcopalis fuit, destruitur. » Et mox: « Sedes Assotana Bigastrum, quæ Murcia est (in Tamaii editione, quæ Mentua) transfertur. » Sed de his satis.

49. Alio etiam ariete non minus robusto et valido quassatur Chronicon, atque eo quidem ejusdem Liutprandi vi et humeris librato. Illum intelligo Liutprandum, qui primum e Germania in Hieronymi Romani pervenit manus, quoque usus hic fuit in exornandis *Toletanæ suæ historiæ* rebus. Plano hujus historiæ cap. 1 libri II hæc verba leguntur de Maximi Chronico, et Liutprandi continuatione, quæ e vernaculis Latina damus: « Et his finem imposuit Chronico suo Maximus Cæsaraugustanus. Utemur autem nos, quousque pertinet, continuatione, quam Eutrandus fecit Toletanus subdiaconus, ac Ticinensis almæ Ecclesiæ diaconus multa vir doctrina et litteris; quamvis hæc valde sit, ab eo quod is reliquit, deficiens ac diminuta. « Non potuit magis aperte designari fragmentum nostri codicis, nec reprobari vulgatum Chronicon, omnibus idem numeris, si approbasset fidem suam, absolutum. Et jam sæpius monuimus, cum hæc Higuera scriberet, supellectilem omnem Chronicorum et Adversariorum quatuor auctorum Dextri, Maximi, Liutprandi, et Juliani, e Germania et forsitan aliunde ad se transmissorum, in sinu et ulnis fovere, atque eorum, per

totam hanc historiam testimonia producere. Colligemus et ea loca ejusdem historiæ, quibus vel silentur ea quæ in vulgatis sunt, minime vero in codice nostro; vel quæ ex Liutprando referuntur, non secundum vulgarium editionum, sed secundum nostri codicis tenorem.

50. Lib. II cap. 2 mentionem facit habiti Toleti concilii tempore Witterici Gothorum regis, «cujus, ait, Eutrandus, sive Liutprandus, meminit, absque eo quod ultra quidquam adjungat.» Verba ejus accipe quæ repræsentat codex meus: *Toleti synodus cogitur*, ad æram nempe DCXLIV, sive annum 606. Hujus autem rei non ullum vestigium in vulgatis.

51. Paulo post in eodem capite 2 de Gundemari electione in regem Gothorum ac Witterici successorem agens: «Electionem, ait, diximus, quia S. Isidorus et Liutprandus ita simpliciter de hujus successione loquuntur, ut nec notare prætermisissent, si is per vim aut tyrannidem intrasset. Habeo quoque pro certa re coronatum eum in Toletano templo ab Aurasio pontifice, uti decessores ejus duo fecerant.» Ecce Liutprandi verba ad æram DCXLVIII: «Mortuo Toleti Witterico subrogatur Gundemarus, » Simpliciter nihil enuntiari potuit. At quod Higuera, duntaxat ex more antecessorum regum, circa coronationem colligit, id ipsum jam in vulgato expressum legitur Liutprando: «Mortuo Witterico succedit Gundemarus. Ab Aurasio Toletano, ut olim imperatores Græci a patriarchis Constantinopolitanis, inungitur in æde SS. Petri et Pauli Toleti.»

52. Nec ultra dictam æram DCLXVII, sive annum 629, ab auctore hujus historiæ ulla sit Liutprandi mentio, cujus nempe fragmentum apud eundem existens ad hunc annum usque pertingebat. Nusquam autem historia meminit earum rerum ad Toletanam urbem pertinentium, quæ in vulgatis nunc præsentia, in nostri tamen codicis fragmento desiderantur. Nempe æra DCXLIV, S. Adelphii Toletani et Metensis archiepiscopi mentio. Æra DCLXIX Adeodate monialis Benedictinæ Toletanæ ad quam S. Gregorius scripsit. Æra DCLX templi S. Thyrsi martyri a S. Leandro Hispalensi Toletana in urbe dicati. Huo usque e laudata historia, et ex eo quod fuit apud historicum Liutprandi fragmento desumpta, a nobis contra vulgare hujus Chronicon, ut logici loquuntur, ad hominem argumenta.

CAPUT IV.

Topicis quibusdam locis genius et propositum Pseudo-Liutprandini ostenditur Chronici. Primum æquivoco nominum vel virorum aut locorum abusus, exteros homines conciliaque Hispaniæ attribuit. Exempla in SS. Magno, et Columbano, et Gallo, in S. Fara Galliarum moniali. In concilio Augustano. Quandoque etiam sine occasione æquivoci. Exempla in Verano et Ostano episcopis, Adeodataque, ex epistolis S. Gregorii papæ nota virgine.

53. Dabimus nunc veluti quodam specimen totius Chronici, atque ejus inventoris consilium tanquam in speculo repræsentabimus, capita colligentes, sive topicos quosdam locos eruditis imponendis lectoribus: quos maxime auctor persuadere voluit, sartosque tectosque ab omni recentiorum oppugnatione, judicio suo, veluti quodam trabali elavo affixo, relinquere.

54. Audisti sæpius eum circa Dextrum et Maximum nostra hæc lucubratio versaretur, de præcipuo consilio Hieronymi Romani de la Higuera. Consilium, inquam, magnificandi Toletanam omnem rem, in primisque ecclesiasticam: primatiam perpetuam et patriarchalem amplissimæ, suisque contentæ opibus Ecclesiæ, dignitatem, collatis undique argumentorum copiis vindicandi atque asserendi: Hispaniam quoque honoribus et viris illustribus, quomodo-cunque quæsitis, atque aliunde extortis, ditandi atque illustrandi; Benedictinumque omni laude majorem ordinem, sive jure sive injuria, mirisque

modis extollendi. Nec enim commodius et aptius poterat ei, quam procurabat Toletanis rebus a se confictis haberi fidem, consulere, quam prodigalitate ista spargendi atque ejiciendi per omnium provinciarum, urbium, locorum, sodalitates, ut ita dixerim, sinum, vetera ista et pretiosa virorum eminentissimorum, rerumque olim pie aut magnifice gestarum gaza. Huic scilicet consilio intentus multipliciter sibi munire hanc viam contendit. Locos jam ostendimus, ad quos inventiones et cogitata ejus omnia facile reducuntur.

55. I. Virorum sanctitate illustrium, qui alio natales referunt, in Hispania constituit, sicuti et res gestas, æquivoco nominum aut locorum abusus. Quod ipsum facit in exteris conciliis Hispaniæ tribuendis.

II. Etiam absque æquivocis, locorum aut nominum prætextu, virorum sanctitate illustrium in fastis ecclesiasticis celebratorum patriam, aut mortem Hispaniæ adjudicat.

III. Rebus apud nos in historia controversis ambiguisque solvendis ac determinandis iudicem sese invocatus et importunus ingerit, affectationem ubique novitatemque manifestans.

IV. Iis autem quæ non satis expressa sunt in veteribus monumentis lucem declarationemque gæstis inferre: quo locis personisque a se nominatis honorem et splendorem, sibi que fidem ab obnoxiiis conciliet.

V. Eventibus, quorum in veteribus inscriptionibus apud nos exstantibus obscurior aliqua memoria superest, clariorem pseudo-historiæ faciem immittere conatur.

VI. Carmina a se composita pro sustinendis suis fictionibus, nomine antiquorum inscripta signataque commendat, quo tutius fallat.

56. Uniuscujusque horum locorum seu capitum exempla quædam, non omnia, sed conspicua magis, subjicere est animus. Ludit, inquam, in æquivoco nominum, vel virorum, vel locorum, ut aliarum gentium homines sanctitate celebres in martyrologiis laudatos, ad nostram gentem referat.

57. Primum exemplum S. Magnus esto, S. Galli discipulus. Locus huic datus fuit in fastis Ecclesiæ die Septembris 6, Bedæ scilicet in antiquis, Maurolyci, Galesini, Ferrarii que in recentioribus. Galesinus adjunxit: « Ad Fauces S. Magni confessoris, » etc. *Fauces* hodie *Fuessen*, oppidum est Sueviæ, non obscurum, aiente Philippo Ferrario (in notis ad hunc diem in Martyrologio suo) geographiæ totius peritissimo « ad Lycum fluvium ad montium angustias constructuri, inter Campidoniam, a qua quinque millibus passuum Germanicorum distat, et Laude cum opp. Tirolensis comitatus occurrens, ubi cœnobium Faucense celebre Constantiensis diocesis. » Unde hic in elogio suo ita: « Apud Fauces in Suevia S. Magni primi Faucensis abbatis. » Et Joannes Trithemius (*De vir illustr. ord. Bened. lib. III, cap. 107*): « Abbas, ut fertur, in Faucibus, » etc. Sed quid adhuc his duorum sæculorum egemus testibus, cum vita exstat S. Magni a Theodoro scripta ejus sodali, et ab Hermerico Elewangensi monacho emendata et distincta (205): in qua diserte narrat historicus cap. 7, lib. II, B. Magnum ab episcopo Augustanæ urbis Wichperto rogatum, quo in loco morari vellet, « Domino auxiliante, respondit, directus sum ad locum qui vocatur Fauces, ubi prope sunt fontes Alpium Juliarum, » etc.

58. Ibi construxisse monasterium, eique præfuisse constat ex his quæ sequuntur. Nam et cap. 12 ejusdem II libri ita incipit: « Beato itaque Magno morante in cœnobio, quod sibi paraverat ad Fauces, per viginti quinque annos magnas virtutes ibi operatus est. » Nec inde discessit toto vitæ tempore, ut

A ex cap. 43 aperte constat. Hanc Vitam a se scriptam una cum Magni cadavere Theodorus discipulus sepulcro indidit. Cui quidem appendicem adjunxit Hermericus Elewangensis monachus, Lantonis episcopi Augustani jussu, qui B. Magni corpus multis venerandum signis suo tempore cum libro vitæ inventum, sublimiorem ad locum transtulit. Hæc veritas est ab æquali scriptore posteris tradita. Confirmat Ekkhardus San-Gallensis monachus in libro *De casibus monasterii S. Galli*, his verbis: « In quam (ecclesiam) S. Magni brachium Adalberone episcopo dante, et prosequente, de Faucibus sumptum, » etc. Ad quem locum Melchioris Haiminsfeldii notam consule. Quam quidem veritatem impetere frustra conatus fuit Liutprandus, ista conspiciens (*æra DCXII, anno 621*): « Ad Fauces Hispaniæ in Lusitania, vulgo Garganta-la-olla, Magnus, cognomento Joannes, abbas floret. »

59. Nec eo contentus auctor, Lantonem etiam Augustanæ in Suevia urbis nobilissimæ decimum sextum episcopum in Cæsaraugustæ seu Emeritæ-Augustæ episcopum transformare voluit, Juliani auctoris Liutprando gemelli his verbis usus (*in Chronic. num. 447*): « Bento [potius Lanto] episcopus Cæsaraugustanus, vel Augustanus, auctoritate Adriani papæ » (nulla hujus rei in vita mentio, nec illius temporis hæc fuit solemnitas) « refert in numerum sanctorum S. Magnum in oppido Lusitanæ ad Fauces. » Et tamen corruptum hodie legi hoc testimonium ex Higuera nota ad Liutprandi superius liquet. Eo enim laudato, Lantonem hunc Emeritæ-Augustæ fuisse episcopum tempore captivitatis monet. Hæc tamen suspiciunt qui exornandis hisce nugis se adixerunt, viri alias doctissimi, Thomas Tamaius ac Laurentius Ramirezius, nec hiscere contra audent. Joannes quoque Tamaius, qui curiose omnia collegit, nihilque doli suspicatus, quidquid scriptum reperit Sibyllæ folium credit, et in meris fabulis cum vero conciliandis ingeniosulum se ostendere satagit: dum ait, utriusque oppidi, et Suevici et Hispanici, ad Fauces dicti, fines Magnum lustrasse, acta ejus in hunc sensum compingens.

60. Æque tamen falsum est id quod de SS. Columbani et Galli, quos magistros secutus fuit S. Magnus, in Hispanias adventu, impulsuque ad Brigantium portum Gallæciæ, quæ tunc parebat Gunzoni duci; visitataque ab iis ecclesia in castro Arbone, Lucensique episcopatu a S. Gallo repudiato, quæ tunc *urbs Martia Constantiensis* a Constantio Augusto dicta est, uti etiam montes Asturum *Alpes Rheticæ*, ex Juliani ludicris adversariis (*num. 268-271*) refert. Omnia enim hæc auctor ex actis S. Magni extorta fabulæ suæ deservire voluit. In cap. 4 libri I, fluvii oppidique quod *Brigantium* olim nuncupabant; postea *laci Birgantini*, et *Arbonæ* loci mentio fit. « Perrexerunt ergo ad lacum Brigantium, auctor Vitæ ait, in cujus littore invenerunt locum antiquum destructum, qui vocatur Arbona, » etc. Et cap. 8: « Non post multum vero temporis beatus Gallus divina pietate convalescens, postquam filium ducis Gunzonis a dæmonio liberavit, oblatumque sibi ab eodem principe Constantiensis Ecclesiæ pontificatum humiliter recusavit, » etc. Omnia hæc leguntur non minus diserte in Vita S. Galli abbatis auctore Walafrido Strabo.

61. Alphabetariis pueris nota dicimus, sed quæ inculcari oportet. Brigantinus, sive Acronius lacus, nunc *de Constanza*, et ipsa celebris urbs Constantia, sicut et Brigantium (hodie *Bregentz*) et Arona (nunc *Aron*) oppida ad ejus oram, ipsa illa sunt, quorum in S. Magni actis memoria exstat; quin ad Brigantium nostrum portum, *la Coruña* nunc seu *Belasos*, et Aronæ fictitium Hispanicum locum recurrere opus sit, auresque dare fabulæ. Lucum-Augustam

(205) Rerum Alemannicarum tom, I, pag. 190 et apud Benedictum Gononum in Appendice vitarum PP. Occidentis, pag. 456.

Gallæciæ urbem in Martiam Constantiensem, et Asturum montes in *Rheticas Alpes* (206) transformant. Quod non nisi Julianæ geographiæ periti sciunt ac refellere supervacaneum.

62. Fara, alias *Burgundofaria*, sanctimonialis Gallica, illustris est in memoriis hujus gentis omnibus. Sigebertus (anno 620 in *Chronico*): « Virgo Christi Fara claret in Francia, cujus sanctitatem imitatus frater ejus Faro, ex comite clericus, et ex clerico factus Meldensium episcopus, claret. » Ideo Gallæ Meldensique territorio frequenter martyrologi Faram assignant, Usuardus (7 Decembr.), Vincentius Bellovasensis (lib. xxiii *Histor. spec.* cap. 15), Equilinus (lib. i *Catal.*, cap. 39), Trithemius (lib. iii *De vir. illustr. ord. Bened.* cap. 55), Andreas Saussaius (*In martyr. Gallic 7 Decembris*), et in primis Romanus die 7 Decembris: « In pago Meldensi S. Pharæ virginis. » Omnes viderunt acta ejus et S. Faronis germani fratris Meldensis episcopi; aique hæc ultima apud Surium 28 Octobris. Itemque S. Eustachii Luxoviensis monasterii abbatis, a Jona Bobiensi monacho æquali scripta, ut mox dicemus.

63. Ex omnibus his monumentis liquidum redditur, Faram, alias *Burgundofaram*, uti se ipsa in testamento vocat, Agnerici Burgundionis ac Leodegundæ nobilissimorum patrum prolem, germanos habuisse, si S. Faronis acta sequimur, Faronem ipsum, Walbertum et Chalnoaldum; si testamentum ipsius Faræ, quod e tabulario Fare-monasteriensis (vulgo *Faremonstier*, seu *Farmontier*) monasterii exceptum San-Marthani fratres publicaverunt (tomo IV *Gallæ Christ.*, lit. F, verbo *Fare-monasterium*), Faronem, Chagnulphum (eundem cum Chalnoaldo) Burgundum (forte eundem qui Walbertus) et Agnetrudem. Fara autem Deo sponso sibi electo, contra licet nitente Agnerico patre, in religioso habitu sese tradidit, Eustachio, sive Eustacio abbate Luxoviensi, S. Columbani discipulo, magnæ doctriæ et sanctitatis viro consilium et auxilium præbente. Ipsaque sibi et sodalibus, quas magno numero undique collegit, monasterium Eboriacum ædificavit in Briegio pago (unde *Prije* cœnobium vocavit Beda lib. iii *Hist. Eccles. Anglorum*, cap. 8) quod hodie exstat, abbatia ordinis Benedictini in diœcesi Meldensi provincie *Briæ*. Omnia ex actis constant.

64. Monasterium vero ita describunt laudati San-Marthani fratres (ubi proxime), et Augustinus Lubinus (in *notis historicis ad Martyr. Romanum*, tabula 3 Gallæ, verbo: *In pago Meldensi*, pag. 74). Meldensis autem urbs, Meldi Pilnio, Melda etiam ad Matronam, seu *la Marne* fluvium, *Meaulx*, sive *Meaux* hodie; a quo pagus (territorium significat Meldensis, non ab Usuardo tantum, ne diversum iisse eum existimes, sed et in testamento jam laudatæ sanctæ virginis Faræ, *Meldicensis* audit civitas. Cujus quidem fratres ejus germani Walbertus, et post eum Faro, episcopi fuere, *urbs Melodorum* eadem dicitur a Jona in Vita S. Eustachii Luxoviensis. Jonas hic Segusianus patria, monachus fuit Robiensis monasterii a S. Columbano fundati, in quo vixit sub Attala Columbani successore et aliis abbatibus: de quo plura Bollandus, sive Antuerpienses Jesuitæ, sanctorum strenui vindices, in vita S. Attalæ 10 et

A S. Eustacii 29 Martii. Idem enim scripsit acta SS. Columbani, Eustacii, Attalæ, Bertulphi abbatum, et sanctæ nostræ Burgundofaræ, perperam Bedæ attributa, et in hujus Operum tomo III edita. Cuncta hæc suis diebus edidere memorati Patres. Vitam autem Burgundofaræ ex editionibus Bedæ ac Surii emendatorem dedit Joannes Mabillonius inter *Acta Sanctorum ordinis Benedictini* (sæculo XI, pag. 438): qui potius est liber *De virtutibus et rebus mirabilibus in Eboriacensi monasterio a Fara fundato tempore illius factis*. Id quod indicat ea adhuc in vivis agente scriptum a Jona fuisse. In Vita autem S. Eustacii refertur monasterium ab illo ædificatum Faræ in paterno ejus solo inter Mugram et Albam fluvios, de quibus Mabillonius in *Notis*. Meminit horum omnium fratrum Carolus Le Cointe in *Annalibus ecclesiasticis Francorum* (tomo III ad ann. 672, a num. 12).

65. Huic tamen æqualium scriptorum roboratæ monumentis, recentiorumque nulli non certæ historiæ Burgundofaræ, seu Faræ virginis in Gallia natæ, in Gallia sub Luxoviensi abbate Eustacio monasterii Eboriacensis non longe a Meldensium urbe fundatricis, et in Gallia tandem ad superos evocatæ, opponere ausus fuit nomina supposita Liutprandi et Juliani. Audistis, lector, hominis inventum. Liutprandus ait ad æram DCLXXVII (anno 639): « S. Fara virgo Benedictina fugiens patrem Tudem venit. Ab episcopo Tudensi Anastasio ædificatur monasterium. Moritur anno 650. » Et Julianus in *Chronico* (num. 326): « In Gallæcia oppido Meladensi, vel Melducensi, sancta Fara virgo Benedictina, monialis sub Heraclio imperatore. » Et alibi (207): « Monasterium sanctæ Faræ prope Tudem ad Aquas calidas diruitur a Mauris anno 670. » Ubi Meldensem Gallæciæ urbem in Meladense, seu Melducense Gallæciæ oppidum, Eustacium Lexoviensem abbatem in Anastasium Tudensem episcopum, eo sine inter subscriptiones conciliorum Toletanorum hujus ævi quæsitum, veluti Circes virgula transformata legimus.

C 66. Cui statuminando multiplici errori cum idem Higuera, tum Joannes Tamaius, symbolam unusquisque suam contulere. Prior scilicet laudato Placentinæ Ecclesiæ pervetusto martyrologio, ex eoque his verbis: « Tudæ in pago Meladensi S. Faræ virginis. » Ad hunc codicem sese referuntur Sandovalius in *Historia Tudensi* (fol. 34), et Joannes Tamaius in *Martyrologio* (tomo VI, die 7 Decemb. pag. 666), et in Vita S. Epitacii (cap. 2, n. 24, fol. 137); atque item Thomas Tamaius in notis ad Liutprandum. Nullus autem vidit, sed a solo Higuera hoc laudatum Placentinum fuisse Martyrologium constare poterit ex notatis alibi ab eodem Sandovalio (*Hist. Tudensis* fol. 18), qui in fontibus ipsis Higuera ipsius viventis ebibit hos latices. Mos autem fuit illi, dicta sua commendatis hujusmodi manuscriptis libris Hispanarum ecclesiarum confirmare. Sed utinam soli. Nam et Joannes Tamaius e libro suo Auli Hali poematum, qui omnes Martyrologii Hispani (quam nobis pudendi!) paginas implet; quique illi cuncta, quæcunque voluit, subministrare consuevit, epigramma nobis prætulit, quo Faram gente Gallæcam, Tude monacham, Anastasio Tudensi episcopo cœnobium eidem construente, atque ejus in eo glo-

(205) Apud auctores nostros *Alpes* communi nomine excelsi quicunque montes vocantur. Sampirus apud Sandovalium in ejus *Historiæ* columna penultima: « Normanni, inquit, totam Gallæciam deprædaverunt, usquequo pervenerunt ad ALPES montes Ezebrarii: » quem hodie tractum Hispani. *El Zebro* dicimus. Lucas Tudensis *Hisp. ill. t. IV*, pag. 90, « Cum ipse (rex Sanctius cognomento *Abarca*) esset in Pyrenæis montibus ultra ALPES ROSCIDÆ VALLIS (hodie *Ronces Valles*). » Et pag. 86: « Ad ALPES montis Zebrarii. » Nec recentiores tantum, sed et Prudentius Peristeph. in hymn. S. Laurentii: —

Nos Vasco Iberus dividit
Binis remotos ALPES
TRANS COTTIANORUM juga.
TRANS et PYRENAS ninguidos.

Alpes de quibuscunque montibus ac de Pyrenæis dici notavere etiam Lipsius ad Trajani Panegyri; Scaliger, lib. II, lect. Ausonian., cap. 16; Joseph Maria Suarezius, in *Diat. de synonymia diversorum locorum et fluminum*, pag. 44. Quid tamen id ad *Rheticas*?

(207) Adducitur a Thoma Tamaius in notis ad locum Liutprandi, pag. 56, non tamen apparet in edito Juliani *Chronico*.

riosam mortem, adstruere voluit ejusdem farinae cum historicis nostris poeta. Adi, si tanti est, Sandovalii et Tamaii loca et nomina in Gallæcis quæsitæ, de quibus ne labasceret omnino ditorum fides, Liutprandianis et Julianæis conformia illa esse argutati sunt. Vere enim tædet nos his ultra morari.

67. Nec dum finis Liutprando in ludendo et ludificando lectores uno spectro nominis. Æra CMLXXXIX ita legimus: « Concilium habitum in Hispania in urbe Cæsauragustana, dictum vulgo Augustanum, viginti quinque episcoporum. » In animum hoc est prorsus, nedum falso ac ridicule excogitatum, quod cum non auderet ultra loqui addictus partibus, sic Thomas Tamaius censuit: « De quo serie et vere veterem judiciorum formulam pronuntio, N. L. (*non liquet*). » Audiamus tamen Higuerae notam. Manu ducet ea nos quo tendimus: « Concilii Cæsaraugustani, ait, cujus hic meminit Liutprandus, meminit Onuphrius anno Domini 951, et sic gestum fuit sub Joanne Toletano pontifice. » Onuphrius sane ipsi his verbis non sponte illusit (*in Chronico Ecclesiastico*), Augustanum concilium, hoc est in Augusta Germaniæ urbe coactum intelligens, de quo sic Hermannus Contractus eodem anno 951: « Synodus viginti quinque episcoporum apud Augustam Vindellicam coram Ottone rege colligitur. » Melius anno 952 uti est in *Chronica*, ut vocant, *Austriaci* Matthæi Marescalci de Bappenheim canonici Augustani, quam edidit Freherus (inter alios *German. rer. auctores*, pag. 311): « Synodus xxv episcoporum sub Ottone rege colligitur. » Exstatque eadem synodus in conciliorum editionibus (*in ultima edit. Paris. volum. IX, col. 655*) cum præfatione, in qua nomina eorum qui interfuerunt, Italiæ, Galliæ, Germaniæque pontificum sub ditione Ottonis degentium referuntur. Incauto tamen homini visum fuit licere sibi ex Augustana Cæsaraugustanam conficere, quasi unico Panvini testimonio ita brevi fides ejus, et loci, quo celebrata fuit, constituta esset.

68. Ejusdem commatis est, quod S. Veranum episcopum Tarraconensem laudat in Carpetania tractuque Aurelianensi exulem æra DCCLXXXII (anno 744). Cui consonat Julianus in *Chronico* (num. 381). Ad quæ adnotatores tractum Aurelianensem territorium oppidi *Oreja* in regno Toletano intelligunt; eque Tarracone, vexationes Maurorum evitaturum episcopum Veranum, in Toletum urbem, tanquam in asylum se contulisse aiunt; aliaque apud Joannem Tamaium videnda (*tom. V, Mar., die 19 Octob.*), cum solemnibus Auli sui Hali carmine. Inde autem fabulæ locus, quod Octobris die 19 in Martyrologio Romano sic legatur: « In territorio Aurelianensi depositio S. Verani episcopi. » Quem inter plures hujus nominis indicare ausus non fuit Baronius (*in notis ad hunc diem*). Sed quid Aurelianensis tractus nomen cum *Oreja* oppido? cum Aureliæ in Hispania nullus meminerit geographum, neque in priscis monumentis ullum vestigium exstat?

69. Similiter S. Ostanus episcopus fingitur Aucensis in Hispania, interfuisseque concilio Ovetensi, ac decessisse in tractu Bivariensi 30 Julii. Liutprandus æra CMLXXXIII (anno 895). Quibus adjunxit glossographus ejus Julianus, *Bivar* (oppidum) intelligendum esse, Didaci Roderici cognomento Campiatoris patriam. Unde occasio, quæris? Quod scilicet hac die apud Usuardum, ex quo Romanus desumpsit, legatur memoria « in territorio Vivariensis Ostani presbyteri et confessoris. » De quo Galesinus et Molanus ad Usuardum, ubi ait ejus exstare acta. Equilinus certe non presbyterum, sed episcopum appellans in fine catalogi (*lib. xi. cap. 130, num. 183*), ubi catervatim de his agit, quibus de nil ultra quam nomen minime vero res gestas noverat: occasionem dedit fabricandi apud nos Aucensem episcopum, qui nunquam fuit, eum ipsum quem presbyteri tantum titulo notum, Usuardus octavi sæculi auctor posteris commendavit. Nec Ovetensi concilio, quod

A celebratum fuit sub Alphonso III rege, anno 901, interfuit Ostanus aliquis Aucensis episcopus; omnes enim eo venientes nominat Sampirus Astaricensis, atque inter alios Joannem Ocensem, qui dubio procul Aucensis est.

70. Eodem hæc ambitio præpostera de mortalibus exteris Hispaniæ formandi cives, impulit ad S. Gregorii epistolarum libros; cumque ibi habiles et paratas huic rei nuncupationes quasdam invenisset: more suo egit, tumque Adeodatam, nec non Dulcidium, ad quos litteras dedit sanctissimus pontifex, alio id est ad Italos pertinentes, genti nostræ inseruit. Adeodata femina fuit Deo devota, cui inscriptæ sunt libri VII epistola quinquagesima quinta, et libri VIII sexagesima secunda, quemadmodum commendatoria ejus est ad Venantium Lunensem episcopum libri VII epistola viciesima octava. In hac ultima Venantium adhortatur Gregorius, ut apud matrem Fidentiam causam agat Adeodatæ, ut scilicet, quod innuitur, alimenta subsidive alia ei præstet, ut in habitu religioso se exhibere possit; sin minus sponte facere velit, Adeodatam in judicio tueatur, eamque in omnibus habeat commendatam.

71. Luna urbs in Tusciæ Liguriæque confinio ad Marcam fluvium hodie excisa, in cujus locum Sarzana successit, quemadmodum Lunensis Vicem jam intravit Sarzanensis episcopus. Unus ex his Venantius fuit, agnitus ubi tali ab Ughello in *Italia sua saora* (*tom. I, col. 894*): ad quem Gregorius papa, tanquam ad proprium Fidentiam, fortasseque et ejus filiæ Adeodatæ antistitem, officii excitatorias dedit prædictas litteras. Sed certum quoque est Adeodatam in Sicilia, in urbe scilicet Lilybetana (urbs episcopalis olim fuit Lilybæum ad promontorium ejusdem nominis, nunc *Marsala*) monasterium fundasse, atque in eo abbatissam egisse. Id enim constat ex duabus aliis epistolis 63 et 64 ejusdem Gregorii, quarum prior ad Decium episcopum Lilybetanum et altera ad Hilarium notarium inscripta legitur. Accedit quod ad Adeodatam Gregorius ait (*epist. 55, lib. VII*) se commisisse causam Decii episcopi (cujusnam alius quam ejusdem Lilybetani?) Joanni episcopo et Leontio glorioso: qui mihi Joannes Syracusanus, aut alter Panormitanus est episcopus, et Leontius exconsul in Sicilia per hoc tempus jus dicens, ad quos frequentes sunt papæ sanctissimi datæ litteræ. Abi nunc, et aures Liutprandi nugis præbe: « Adeodata virgo sanctissima Toletana, inquit (*ad ann. 614, sive æra DCLII*) monialis Benedictina floret, ad quam hodie S. Gregorius scripsit. » Simile credimus, quod de Dulcidio ait paulo inferius (*æra DCLII sive anno 614*). « Dulcidius diaconus Cæsaraugustanus floret, quem S. Gregorius in epistolis mirum in modum commendat. » Nulla quidem ad Dulcidium Gregorii epistola; nec vacat utrumne aliqua de Dulcidio sit, quærere.

CAPUT V.

D *Liutprandus pro nostratibus venditat eos qui summa sanctitatis alibi claruere. Exemplum primum in S. Babyla martyre. Higuerae et Joannis Tamaii codices suspectissimi. Secundum in Raymundo Metellinensi pastore, qui Raymundus vere fuit ordinis Calatravensi institutor, Cisterciensis monachus. Tertium in Anacirardo Augiæ-Divitis monacho. Quartum in Cornelio Proculo et Cornelio Basso, qui ex lapidibus inscriptis noti duntaxat sunt. Quintum in Genisio martyre. Arelatensi Genesio dicasa, non alicui Hispano qui non fuit, videri omnia hujus nominis apud nos templa.*

72. Taxabimus aliis adhuc hominis cupiditatem, in ascribendis Hispanorum sanctorum albo iis qui vere nostrates non sunt. Solet enim eos, quibus Hispani veteres locum aliquem dicavere sacrum, Hispaniæ cives statim asserere. Babylas pontifex fuit Antiochenus et martyr die Januarii 24, Græcorum omnium patrum, nec semel Latinorum, monumentis celebratissimus; apud nonnullos tamen distinctus ab

altero *Babyla* ludimagistro : de quibus, ne actum agam, adiri Baronius et Bollandus hac die (24 Jan.) poterunt. *Babylam* certe pontificem S. Eulogius noster in his laudat (*Memorialis sanctorum* lib. 1) qui sponte martyrio se obtulerunt, quemadmodum et SS. Sebastianus, Thyrsus, Adrianus, Eulalia, et alii. Hunc, nec alium exstitisse *Babylam* Baronius contendit.

73. Sed cum novisset prope *Odon* oppidum agri *Matritensis* eremitorio *de san Babiles* nuncupatum exstare gratum se oppidi hujus incolis facturum, existimans si anxietate illa res quærentium gestas *Babylæ* Antiocheni, et alterius fortasse ludimagistri, abusus, postremum hunc, nothum a Baronio martyrem reputatum, vindicaret; notisque loci ac temporis modique martyrii illi hatum assereret: his verbis imposuit, quidquid intimabitur, facile credituris (*Chron. ad ann. 745*): « Per hæc tempora S. *Babylas* episcopus *Virinensis* et *Pampilonensis* (utrobique enim prædicavit) animo videndi captivos et miseros *Muzarabes* *Toletum* venit et inde ad *Odonem* oppidum, et prope in eremitorio (audisne?) pueros docet primas litteras; et venit cum duobus fratribus, qui fiunt eremita, et postea omnes martyrium patiuntur. » Male editum fuit *Virinensis*, pro *Iruniensis*, quomodo appellatum fuisse aliquando *Pampilonensem* episcopum, ab *Iruna* vernaculæ linguæ appellatione, quæ *bona urbs* sonat, certa res est (208). *Julianus* eadem ludens fabulam (*Chron. n. 413*): « S. *Babylas* episcopus *Pampilonensis* capta *Pampilone* venit in *Carpetaniam*, et prope populum *Odonem* docet pueros; et cum illorum *LXXX* a *Saracenis* patitur martyrium 20 Octobris. »

74. Vellent ita factum, qui larvatis his auctoribus non minus quam *Pythagoræ* auditores ejus deferre amant, ac duplici argumento pro *Babyla* hoc *Hispano* utuntur. Primum est (209) sanctum *Eulogium* nostrum *Memorialis sanctorum* lib. 1 hunc inter eos laudasse, qui martyrio sponte se obtulerunt. Sed hoc plumbeum est telum; nam et *Sebastianus*, *Adrianus* et *Thyrsus* exteri *MM.* una laudantur. Secundum est cultum olim proprio ut vocant officio *Babylam* in *Hispania*, quod in *Breviario Isidoriano* legitur. At nos id quoque argumenti in contrarium torqueamus; cum hymnus officii prædicti ad *Antiochenum* episcopum *Babylem* dirigatur, uti notavit *Joannes* adversus *Thomam Tamaium* (*ibidem*, pag. 275). Ait enim:

Formam exempli *Babylas* antistes, etc.

Et postea:

Hic vir virtute fidei munitus
Antiochenam rexerat rem,
Sprevit profanum atris a sanctis
Numerianum.

Unde proclive est credere, huic, quem peculiari memoria *Ecclesiæ* nostræ fasti dignati sunt, eremitorium istud, quo de locuti sumus, fuisse olim dictum; frustra que alium nos quærere nostrum civem, quem antiquitas ignoravit; nec si fuisset *Antiocheno*, idest extero, postposuisset. Huic etiam sponte adjudicamus *Ecclesiam de san Babil*, juxta oppidum *Sanguesa* in regno *Navarræ* cujus meminit *Garibaius* lip. *xxi* *Hist. Hispan.*, cap. 6.

75. Contendit tamen ut solet *Joannes Tamaius* uno partium studio, tertium *Babylam* apud nos fuisse, ab *Antiocheno* episcopo qui cum tribus, et ludimagistro ejusdem urbis qui cum octoginta quatuor pueris

(208) *Oihenartus* in *Notitia Vasconicæ* lib. II, cap. 2, pag. 77; *Garibay* lib. *xxiii* *Comp. Histor. Hisp.*, cap. 9.

(209) Utitur *J. Tamaius* *Martyr. Hisp.* tom. I, die *Januarii*, pag. 277.

(210) *Beda*, *Usuardus*, *Ado*, *Martyrol. Roman.*, et alii a *Baronio* laudati die 8 *Januarii*, et a *Bollando* eadem. *Saussay* in *Martyr. Gallic.*; *Vincentius Bellocensis* lib. *x* *Spec. Histor.*, cap. 25, et 26.

A mactatus fuit (quorum utriusque *Menologium Græcorum* quarta *Septembris* die meminit) diversum: dem tamen cum *LXXX* pueris martyrio impensum; profertque et hic manuscriptum suum codicem, atque ex eo hymnum, qui pro omnibus *Liutprandi Julianique* mendaciis fide jubet, versibus stribiligine sua verum auctorem suum prodentibus. Falsus quoque est *Liutprandus* in distinguendo, tanquam diversifuerint loci, *Pampitonem* ab *Iruna*, si vera scribit *Garibaius*, *Cantabricarum* et *Navarræarum* originum callentissimus, lib. *xxii* cap. 17 et alibi. Nullam igitur, spero, fidem his nugis præstabunt qui semel animadverterint consilium hominis occasione sibi data sacræ alicujus ædis obscuræ ambigüæve nuncupationis, pro insinuandi fabulis suis pia impietate, ut sic dicam, turgentibus, abutendi.

B 76. Eodem ille confisus æquivoco nominis e duobus sanctis unum atque eundem facere pro ludo habuit. Celebrantur namque apud *Bellovacensem Ecclesiam* apostoli, ut vocant, sui atque primi episcopi *S. Luciani*, qui cum *S. Dionysio* in *Galliam* venerat, octava die *Januarii* martyrium (210). Nunc non quærimus quisnam *Dionysius* annuntiaverit *Gallis*, aut quo tempore, *Christianum Evangelium*. Quidquid enim sit, acta *Luciani* martyris ab *Edone I.* ejusdem urbis *Bellovacensis* præsule, ut fama est, sub *Carolo Calvo* scripta, dubitare non sinunt de ejusdem, cum agone, tum agonis sociis, nempe *Maximiano* (alias *Messiano*) et *Juliano*, de quibus accurate *Bollandus* in notis diei *viii Januarii*; qui et *xv*, *Septembris*, et *xvi* *Octobris* factam fuisse horum trium sociorum corporum quamdam translationem ex veteribus *mss.* martyrologiis observat.

C 77. Diversus omnino est ab hoc *Luciano Bellovacensi* *Lucianus* martyr *Vicensis* *Cataloniæ* urbis, qui cum *Marciano* sodali triumphavit in *Decii* persecutione. Quorum similiter acta germana, ut videtur, sinceræque antiquitatis, ac solemnibus tunc temporis formæ in conscribendis hujusmodi religionis causis consignata notis, in *Vicensis* ejusdem *Ecclesiæ* breviario, et in antiquissimo libro *Sanctorali*, veteri gentis lingua, qua utuntur et *Galli* *Provinciales*, conscripto; et alia valde antiqua relatione in *archivo Ecclesiæ* jam dictæ conservata ad manum habuit, quæ in historia sua *Cataloniæ Sanctorum* (fol. 99) repræsentaret vir æque doctus ac pius *Antonius Vincentius* *Dominicus* ordinis *Prædicatorum*, ex eoque *Hieronymus Puiades* in *Cronico* suo ejusdem principatus lib. *iv*, cap. 55.

D 78. Et tamen haud veritus fuit, tanquam omnes umbra essemus, hæc *Pseudo-Liutprandus* effutire verba (*ad aram* *cmxl*, *ann. 902*): « *Sancti* *Luciani* pontificis et martyris, comitis *sancti Dionysii* *Areopagitæ*, ossa *Bellovaco* ad urbem *Vicensem* translata sunt. » Eodem scilicet fallendi genio, quo gemellus ejus *Pseudo-Dexter* animabatur, cum scriptum reliquit ad annum 308: « *Reliquiæ* *sancti Luciani* episcopi *Vicum* (211) transferuntur; » sexcentis tamen et amplius annis ante memoratam a *Liutprando* translationem. Hæ sunt, quibus mendaces deprehenduntur, notæ, *Frequenter enim mentiri solet iniquitas sibi*, de quo sacræ nos litteræ admonent.

79. Neque contentus ad nominationis hoc velamento abuti, absque ullo etiam nostræ gentis cœlites ex alienarum gentium cœlitibus facit, aut qui nnsquam noti sunt, pro notis laudat. *Paulum* scilicet *Jac-*

(211) *Nec Vici*, aut *Urbis Vicensis*, nomen persequente *Christianos Decio*, nec nisi ad *Ludovici Pii* tempora cognitum usquam fuit: qui *Ausonam*, sive *Ausam* urbem a *Mauris* eversam utcunque restauravit; et quod impar esset ob civium paucitatem atque infrequentiam sustinendo *Urbis* nomini, *Vicum Ausensem*, sive *Ausonensem* appellavit, ut alibi a nobis dictum. Hodie indigenis *Vich d'Osona* vulgo *Vique*.

cetanum episcopum. « Memoria, inquit (*ad æram* DCLI, *ann.* 613) S. Pauli episcopi Jacetani, qui Romam dum visitat, cum aliis duobus sub Decio martyrium patitur sexto Idus Februarii. » Oculos nempe habuit ad hunc diem 8 Februarii in Martyrologio Romano, in quo Romæ SS. martyrum Pauli, Lucii, et Cyriaci memoriam ex codice monasterii S. Cyriaci restituit Baronius. Quem Paulum Galesinus episcopum fuisse addidit. In Florentini antiquo Martyrologio « Romæ » legitur: « Deposito S. Pauli episcopi. » Videsis ibi Florentinum, et in opere magno *De actis sanctorum* Bollandum. Qui omnes conqueruntur nusquam de loco episcopatus significari. Qua data porta ruit noster, et Jacetanam urbem (*Jaca* nunc in Pyrenæis, et Aragoniæ regno) tanquam ex cortina pronuntiavit.

80. Cælestinum, SS. Saturnini et Neapoli Romanorum martyrum socium, laudat Baronius, et Galesinus die 3 Maii. Alibi tacetur locus, nempe in Martyrologio Florentini, de quo plura hic in Notis. Hunc fingit Pseudo-Liutprandus (*ad æram* DCLX, *ann.* 622) in Hispania fuisse consularem, ejusque memoriam apud nos floruisse.

81. « Anacirardum, ait (*ad æram* DCCCLXXXVIII, *ann.* 850), eremitam ex Germania venisse in Lusitaniam, et in ripa fluminis Tagi prope civitatem Scalabim sancte vixisse, reversumque ad Italiam, non longe a lacu Tigurino vulneribus confectum, et martyrizatum 4 Februarii. » Fingit hic se hujus rei haud conscius Higuera, et Anacirardum eundem facit cum Liethardo, cujus Molanus die 4 Februarii meminit; aut certe alterius quam Higuera illa nota est huic loco affixa, Nam Liutprandi gemellus Julianus (*in Chron.* num. 436), parum mutato nomine *Hancarardam* vocat, atque eadem de illo refert, adjiciens singularia hæc: « Manent aliqua vestigia adventus hujus sancti abbatis in Lusitaniam in oppidis ejusdem provinciæ Ataugia et Meinardo. » Cujus observationis interpretationem si quærimus, Joannes Tamaius succurrit, *Atouguia* oppidum prope Scalabim, sive *Santarem* civitatem Tago adjacere: in quo subodoratus fuit *Augiæ majoris*, sive *Reichenaugiæ*, quod Germanice *divitem insulam* sonat, insignis monasterii, hoc vestigium nominis, quod insinuaverat falsus ille chronologus, atque item ait prope idem oppidum esse vallem de *Bollardo* dictam, hoc vocabulum vix distare a *Meinardo* subjungens, quod verum et vulgare magis sancti eremitæ nomen fuit.

82. Sed relinquo libens non insanis lectoribus Tamaianam hanc conjectationem Alpinis frigidioribus nivibus dijudicandam. Plane hujus sancti Helvetici eremitæ ac martyris Meinradi, aut Meginradi, monachi prius in Augiæ-Divitis monasterio, deinde eremi Nigræ-Sylvæ viginti sex-annorum incolæ, tandemque a duobus latronibus interfecti, supersunt acta anonymi auctoris, quem Bennonem, secundum hujus eremi incolam, non temere judicavit Bollandus. Hæc acta, cum Surius aliquantulum mutata, tum Christophorus Hartmannus in annalibus suis Einsidlensis S. Meinradi monasterii quod in eodem loco ejus martyrii postea fuit erectum; tum demum Bollandus nuper laudatus in Actis sanctorum Januarii die 21, publicavere. In quibus disertis verbis habemus notatum, eremitam nostrum priorem a se petitem juxta Tigurinum, seu Turicinum lacum, eremi locum septem annis habitasse; indeque interius per quatuor miliarium spa-

(212) Antiquarienses quotquot hodie supersunt lapides vidi ac descripsi ante hoc triennium; Corneliorum autem *Proculi* aut *Bassi* cognomina nullibi reperi. In extimo veteris templi maximi, ejusque cœmeterii muro versus flumen exstat M. CORN. mentio:

tiū secessisse in aliam eremivallem, in qua usque ad mortem solitarius vivit. Verba hæc sunt (*cap.* 2 *Vitæ seu Actorum*): Ibi dum per septem annos superni regis militiam exegisset, multitudinem populi ad se venientis ferre non valens, mutavit locum; atque a prædicti lacu littore quatuor milibus distantem reperit planitatem inter montes accessu valde difficilem. Ibi adjuvantibus viris religiosis, et maxime quadam abbatissa Heiluviga nomine, necessaria voti sui construxit habitacula, atque in eodem loco quod erat reliquum vitæ permansit. » Quam sit hoc verosimilius migratione Liutprandiana et Julianæ Meinradi ad Lusitaniam, in qua tunc temporis Christiani Gallaciæ sive Ovæti reges Alphonsus Castus, aut Ranimirus I, aut Ordonius I, qui æquales Meinrado vixere, cum Saracenis bellum gerebant, inter quos vix sperare potuit Christianus homo vitæ quietæ ac solitariæ copiam, prudentes judicent.

83. Eadem temeritate quovis famæ detrimento coercenda, e priscis Romani ritus ac temporis ethnicorum inscriptionibus excitat Christianos et apostolicos viros, et martyres Toletanus fabulator. Nonne enim talia sunt, Cornelium Proculum, et Cornelium Bassum a discipulis S. Jacobi conversos pontifices martyresque factos celebrari Antiquariæ in Bætica, quod in Liutprando legitur (*ad æram* DCCXXIV, *ann.* 686)? In quo habitus fuit respectus ad inscriptionem duplicem, quarum alteram M. Cornelius Proculus Liviæ Augustæ, alteram Cornelius Bassus Caio Cæsari pontifex uterque Cæsarem, quomodo se appellant, dedicavere; quasque vel nunc gemini præseferunt lapides Antiquariæ urbis [*Tamaius in notis hujus loci*] (212).

84. Et cuinam alii noti sunt SS. Maria, Joseph, Victor, et Theodorus, Castri Octaviani in Catalonia MM. quorum ad annum 785 sive æram DCCCXXIII, et Genesis Cordubæ passus sub Nerone, cujus ad annum 668, sive æram 706; Liutprandus mentionem habet? Certe hunc secundum enixe admodum, propter frequentem Genesis martyris nuncupationem in Hispanis quibusdam Ecclesiis, non jure abrogata sive Arelatensis sive Romani Genesiorum memoria, Hispanum asserere civem et martyrem Higuera contendit. Nam et ad partes venit non semel, Julianus (*in Chron.* num. 376, et *Adv.* 449, 389, 481) laudate æde sacra Toletana Genesii martyris Cordubensis, a quo habemus Hispanum fuisse et militem legionarium in castello Nunetensi (*Nuez*, juxta Toletum, ad radicem montis *de Allamira* dicti); celebrarique ejus festum 20, sive, ut legendum est, die 25 Augusti; corpus autem ejus e Corduba Alarcurrim, indeque Toletum fuisse translatum.

85. Hæc omnia in *Adversariis* (449 et 481). Quibus aperte hunc distinguit a Genesio alio Anastasii socio die 11 Octobris in Rutenio Hispaniæ (*Dexter Mantuæ Carpetanorum* ait ad annum 353) martyre. Cujus in *Adv.* 326 meminit. Atque idcirco non debuit vir clarissimus D. Laurentius Ramirezius a Prato ad Franciscum Bivarium de Genesii scribens, omnia hæc Juliani testimonia de eodem Genesio accipere, differentiamque diei martyrii corrigere velle: de quo Bivarius in responsione eum admonuit, variationem Juliani ad conditionem *Adversariorum* quæ tumultuarium observationum formam continent, rejiciens. Quidquid tamen is dicit de quatuor Genesii, i. Arelatensi, ii. Romano, iii. Barcinone nato, Mantuæque Carpetanorum cæso,

GENIO
MVNICIPI. ANTIK
IVLIA. M. F. CORNELIA
MATERNA. MA :: ER
M. CORN :: :: :: :: :: IA
TESTAMEN :: :: :: :: ::
IVSSIT

cujus acta profert, iv demum Cordubensi, de quo A nunc agimus : certissimum haberi debet, non alteri quam i Arelatensi exceptori sive notario publice oblatum ab Hispanis cultum in dedicatione ecclesiarum fuisse. Quod maxime de Toletanæ urbis ac territorii, quo Mantuo-Carpetana, seu Matritensis curia comprehenditur, sacris ædibus a Genesio martyre nuncupatis, fateri oportet. Ad Toletanorum enim res et usum præcipue spectare quidquid in Gothicos ecclesiastici ritus libros ad Isidoro Hispanensi Hispaniarum doctore vulgo appellatos, cum ab ipso, tum ab aliis Toletanis episcopis fuit conjectum; indeque desumendum antiquorum in solvendis sacris his officiis propositum, nemo inficiabitur.

86. Atqui non de alio quam de Genesio Arelatensi in Breviario et Missali Gothico ad vicesimum quintum Augusti diem fit mentio : ubi prostat officium proprium hujus martyris cum hymno, unde hæc ad rem nostram excerpimus :

Genesius igitur ille juvenculus,
Civis eximius Arelatis oppidi,

Ætatis peragens fœcula primulæ
Injuncto paret ordini.
Exceptor igitur dum nitesceret,
Ac jussa tabulis publica scriberet,
Afflatus subito munere cœlico,
Quo vota cumulat pia,
Extemplo officium abnuat impium,
Et ceris renuit imprimere manum,
Cœlestis cupiens effici accola.
Vita, votisque, moribus, etc.

Et putasne ad alterum olim directum cultus solemnis officium, alteri autem Genesio dicata fuisse sacra templa, non Matriti tantum, Toletique, aut Cordubæ; sed et Hispali, et Salamanticæ, ac forsitan alibi? Credant Bivarius, Ramirezius, Tamaius (qui carmen quoddam Cypriani sui Cordubensis hypobolymæi adducit), Argaiziusque superstitione his falsis historiæ numinibus assurgentes; non cæteri, quibus intimatum jam sæpius fuit B devitare hos scopulos, quibus jam fere universæ antiquitatum nostrarum auctoritas navem allisimus.

PROLOGUS P. HIERONYMI DE LA HIGUERA

IN

CHRONICON LIUTPRANDI.

(Apud Reuberum, *Collect. vet. script.* Antwerp. 1640.)

Ex libro Gothico ex bibliotheca Fuldensi detracto, WORMATIAMQUE allato, exemptum est Chronicon Eutrandi, vel Liutprandi, Toletani quondam subdiaconi, levitæ vero Ticinensis. De quo quid auctores dicant, primo dixerim. Meminit ejus Onuphrius Panvinius in principio Chronici ecclesiastici. et in ipso Chronico anno 959 his verbis : « Vitichindus monachus Corviensis, et Luitprandus Ticinensis, historici; » dominus Didacus Hurtado de Mendoca in Memoriali; P. Joannes Mariana; cardinalis Robertus Bellarminus; Cæsar Baronius in Annalibus ecclesiasticis; et Trithemius De scriptoribus ecclesiasticis in hunc modum : « Eutrandus, vel Luitprandus (213) Ecclesiæ Ticinensis diaconus, ex Papiæ civitate oriundus, Berengarii regis Italiæ quondam scriba et secretarius, vir in sæcularibus litteris satis eruditus, et divinarum Scripturarum non ignarus, ingenio acer et vehemens, Græco et Latino sermone peritus, et non minus carmine excellens quam prosa, fertur nonnulla præclara scripsisse opuscula, quibus nomen suum notificavit. A Berengario rege Italia pulsus, venit in Germaniam; apud Francofordiam positus, scripsit insigne opus, historiam sui temporis, et tyrannidem ipsius Berengarii continens. Quod, quasi pro vicissitudine injuriarum ab eo perceptarum, prænotavit Antapodosim, id est, Retaliationem, libro septimo. Regnantibus, imo sævientibus de aliis, vidi nihil. Scripsit præfatum volumen ad Regimundum Illiberitanæ Hispaniarum Ecclesiæ episcopum, in quo aliquando carmine utitur, aliquando Græco sermone, multa de Germanorum gestis interserens. Claruit sub Otthone imperatore anno Domini 950.» Nota legendum pro *Regimundum*, *Tractemundum*. Erratum est et in *Historia*, *Raimundum*, pro *Tracte-*

(213) Jodocus Badius Ascensius id editione librorum Liutprandi de Reb. gestis per Europam *Liutprandum* nominat, et edidit; et in epistola pro-

mundum. Meminit et ejus Julianus subdiaconus Toletanus in lib. De ordine archiepiscoporum, in hunc modum : « Anno 946 Bonitus Toletanus episcopus annis duobus sub hoc floruit Eutrandus sive Luitprandus, diaconus Ticinensis, Toletanus subdiaconus, et Tractemundus presbyter, post episcopus Illiberitanus, ab eodem Bonito missus; » vir doctus, cujus etiam testimonio graves auctores utuntur libenter; et in his Gabriel Vazquez, in libro De adoratione imaginum; quem cum tanta eruditione quam admiratione doctissimorum, et magna laude egregiæ Universitatis Lovaniensis, ante decem plus minus annos, in lucem dedit. Sed quid moramur in recensendis auctoribus? nullus ipso melius suis se coloribus exprimit. Sic ille in principio Historiæ in epistola : « Reverendo totiusque sanctitatis pleno domino Raimundo, Liberitanæ [*lege* Tractemundo Illiberitanæ] Ecclesiæ episcopo, Liutprandus Ticinensis Ecclesiæ, suis non meritis, levites, salutem. Biennio ingenii parvitate petitionem tuam, Pater charissime, distuli, qua totius Europæ me imperatorum regumque facta, sicut is, qui non auditu dubius, sed visione certus, ponere compellebas. Hæc si quidem res animum deterruere meum, ne id inciperem, [*forte*, susciprem] copia (cujus sum penitus expertus) dicendi, et detractorum invidia. Qui supercilio tumentes, lectionis desides, ac (secundum eruditi viri Boetii sententiam) philosophiæ vestis particulam habentes, totamque se habere putantes, hæc mihi sunt insultantes dicturi : Tanta majores nostri scriptitarunt, ut multo amplius lectores quam lectiones deficiant; illudque comicum garrient : Nihil dicitur quod non fuerit dictum prius. Quorum latratibus hæc respondeo, quod philosophi, more

sphonetica *Liutbrandum* ab aliis agnitum scribit. Nos vero, *Liutprandum* semper excludendum curavimus.